

POVIJESNI RAZVOJ KUD-a SALONA

Restović, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:331769>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

POVIJESNI RAZVOJ KUD-a SALONA

Restović, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:098075>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-04-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

POVIJESNI RAZVOJ KUD-a SALONA

NIKOLINA RESTOVIĆ

Split, 2023.

Odsjek: Rani predškolski odgoj i obrazovanje

Studij: Rani predškolski odgoj i obrazovanje

Predmet: Folklor za djecu s praktikumom

POVIJESNI RAZVOJ KUD-a SALONA

Studentica:

Nikolina Restović

Mentorica:

v. pred. dr. sc. Dodi Malada

Split, ožujak 2023.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Temeljne značajke folkloru i tradicijske glazbe	2
2.1. Konceptualizacija temeljnih pojmova.....	2
2.2. Kategorije folkloru	4
2.3. Usmena predaja.....	5
2.4. Materijalna kultura	6
2.5. Narodni običaji.....	6
2.6. Izvedba folkloru umjetnosti	7
2.6.1. Narodna drama	7
2.6.2. Tradicijska glazba i pjesma	8
2.6.3. Narodni plesovi	8
3. Obilježja folkloru zona u Republici Hrvatskoj	12
3.1. Panonska folkloru zona	13
3.2. Dinarska folkloru zona	15
3.3. Jadranska folkloru zona.....	17
3.4. Alpska folkloru zona	19
4. KUD Salona.....	22
4.1. Povijesni razvoj.....	22
4.2. Plesne koreografije.....	25
4.3. Nošnje	28
4.4. Turneje i manifestacije.....	30
4.5. Nagrade i priznanja	31
4.6. Sekcije i članstvo KUD-a	32
4.6.1. Ženska vokalna skupina <i>Salona</i>	32
4.6.2. Mandolinsko-tamburaški orkestar	32
4.6.3. Folkloru ansambl.....	33
5. Dječje folkloru skupine KUD-a Salona.....	34
5.1. Podjela dječju plesnu skupina i prikaz njihovu reorganizacija od 1980. do danas.....	34
5.2. Interes djece za folklorom.....	35
5.3. Opis rada s djecom i prikaz plesnu koreografija.....	36
5.3.1. Mlađa dječja plesna skupina	36
5.3.2. Srednja dječja folkloru skupina	38

5.3.3. Dječji ansambl.....	39
6. Smotra tradicijskih dječjih igara – <i>Oklen si dite?</i>	40
6.1. Organizacija dječjeg folklora kroz folklorne igraonice i desetosatni vrtički program ..	41
6.2. Opis manifestacije.....	42
7. Zaključak.....	45
Sažetak.....	47
Summary	48
Literatura.....	49
Popis slika.....	53
Popis tablica	54

1. Uvod

Folklor ima mnogobrojne definicije i pojmovna obrazloženja, a sva se svode na činjenicu da folklor, njegujući tradiciju, običaje i način života naših starih, iste prenosi na najmlađu populaciju. Narodnim plesovima, glazbom, zagonetkama, brojalicama i igrama s pjevanjem predstavlja se kultura jednog naroda. Okosnica je ovog rada Kulturno-umjetničko društvo Salona koje je prvi put utemeljeno 1943. u Solinu kao mješoviti zbor *Udarnik*. Otad do danas društvo je doživjelo mnogobrojne promjene. Cilj ovog rada jest pregledom povijesnog razvoja KUD-a Salona steći razumijevanje načina rada i djelovanja društva te njihovu povezanost sa solinskom ustanovom za rani i predškolski odgoj i obrazovanje Dječji vrtić *Cvrčak* Solin kroz manifestaciju *Oklen si dite? – Maja Matas*.

Rad je sastavljen od ukupno sedam povezanih poglavlja. Za početak se, u drugom i trećem poglavlju, daje detaljan uvid u osnovne značajke folkloru te opis folklornih zona u Republici Hrvatskoj s obzirom na to da svaka od tih zona ima specifične značajke, plesna obilježja i narodne nošnje koji se upotrebljavaju prilikom izrade plesnih koreografija svih KUD-ova u Hrvatskoj, uključujući KUD Salona. Četvrto poglavlje usmjereno je na detaljan prikaz povijesnog razvoja KUD-a Salona, pri čemu se ističu najvažniji događaji i promjene koje su obilježile rad društva, od njegova utemeljenja do danas, prikazuju se njihovi nastupi i turneje, narodne nošnje, uručene nagrade i priznanja. Peto poglavlje rada posebno izdvaja i analizira rad dječjih plesnih skupina u okviru KUD-a Salona, što služi kao svojevrsan uvod u šesto poglavlje koje prikazuje nastanak i razvoj folklorne manifestacije *Oklen si dite?* u organizaciji Dječjeg vrtića *Cvrčak*, a kojoj je veliki doprinos dala nekadašnja članica KUD-a, ujedno i odgojiteljica u vrtiću, pok. Maja Matas. U zaključku rada sumirane su glavne značajke prikazane u radu.

Informacije i podatci za potrebe izrade rada proizlaze iz nekoliko izvora. Drugo i treće poglavlje rada napravljeni su u obliku sekundarnog istraživanja korištenjem mnogobrojne znanstvene i stručne literature kojima je iznijet teorijski prikaz folkloru i folklornih zona u Hrvatskoj. Informacije o povijesnom razvoju i djelovanju KUD-a Salona dobivene su razgovorom s umjetničkim voditeljem folklornog ansambla, Nebojšom Bobanom, tajnikom KUD-a Igorom Čićerićem i Goranom Vukšić, odgojiteljicom u dječjem vrtiću i članicom KUD-a Salona koja vodi probe mlađe dječje plesne skupine. U posljednjem poglavlju rada, u kojem je opisana folklorna manifestacija *Oklen si dite? – Maja Matas*, podatke i informacije dala je Mirjana Rizvan, odgojiteljica, savjetnica i organizatorica brojnih vrtićkih manifestacija Dječjeg vrtića *Cvrčak* Solin.

2. Temeljne značajke folklora i tradicijske glazbe

Da bi se moglo govoriti o povijesnom razvoju Kulturno-umjetničkog društva Salona (u daljnjem tekstu KUD Salona), potrebno je steći prethodno razumijevanje folklora, njegova značaja i svih njegovih komponenti, stoga se u ovom poglavlju rada prikazuju temeljni pojmovi i detaljno opisuju kategorije folklora koje uključuju usmenu predaju, materijalnu kulturu, narodne običaje i izvedbu folklornih umjetnosti.

2.1. Konceptualizacija temeljnih pojmova

Kad se govori o folkloru i tradicijskoj glazbi, potrebno je za početak definirati pojam tradicije. Norac-Kevo (2017) objašnjava kako je riječ o dugotrajnom i kontinuiranom načinu ponašanja određene društvene zajednice koja živi unutar zajedničkih teritorijalnih okvira, a koja je povezana istom religijom i poviješću. Autor ističe kako se tradicijska kultura odnosi na prenošenje usvojenih običaja i načina ponašanja s generacije na generaciju usmenom predajom. Pritom je važno razlikovati materijalnu kulturu, koja obuhvaća stare zanate i sve ono što čovjek izgradi vlastitim rukama, i nematerijalnu kulturu, u koju spadaju narodna pjesma, ples, različite igre, znanja i umijeća.

Pojam *folklor* u javni diskurs prvi put uveo je 1946. William J. Thomas u časopisu *Athenaeum* (Duncan, 1946: 355), a prvi značajniji interes javnosti za razumijevanjem folklora dogodio se 1899. kad je engleski folklorist Hartland publiku upitao da mu definiraju folklor i objasne njegovu važnost. Upravo je ovo pitanje populariziralo engleski folklor i ponukalo brojne ljude da kupuju knjige, priče i pjesmarice s pojmom folklora u naslovu kako bi stekli što bolje razumijevanje navedene teme (Hartland, 1899, prema Bronner, 2017).

Nakon Thomasova prvog uvođenja termina *folklor*, njegova definicija bila je, kako ističe Dundes (1965: 1), predmetom brojnih rasprava. Riječ se sastoji od dva spojena termina, *folk*, što znači predaja, i *lore*, što znači narod. Prema Dundesovim riječima, neke rasprave prilikom definiranja pojma vodile su se oko *predaje*, dok se druge tiču naroda, odnosno ljudi koji stvaraju predaju. Za Dundesa (1965: 1) najčešći kriterij koji se upotrebljava za definiranje folklora jest način na koji se prenosi između naraštaja. Većina autora koji definiraju folklor tvrde da se radi o usmenoj predaji, međutim, taj kriterij nije zadovoljavajući iz tri razloga. Prvo, u kulturi bez pisma gotovo sve se prenosi usmeno (primjerice, jezik i tehnike lova) i postavlja se pitanje je li sve usmeno preneseno zaista dio folklora. Drugo, u kulturi koja ima vlastito pismo stihovi u knjigama, epitafi i tradicionalna pisma dio su pisane predaje, a ipak se smatraju dijelom folklora. Konačno, treći razlog jest taj što se neki oblici folklora poput

narodnog plesa prenose pokretima tijela (Dundes, 1965: 1–2). Iz autorovih navoda evidentno je kako folklor ne podrazumijeva samo usmenu predaju već i različite načine prijenosa tradicije i običaja između naraštaja. U nastavku se izdvajaju neke od definicija folkloru kako bi se steklo njegovo što bolje razumijevanje.

Jedna od najranijih definicija folkloru, koju je postavio 1953. William Bascom, promatra folklor s antropološkog stajališta: „Za antropologa, folklor je dio kulture, ali ne i cjelokupna kultura. Folklor obuhvaća mitove, legende, priče, poslovice, zagonetke, tekstove balada i drugih pjesama te druge oblike manjeg značaja...“ Autor dalje navodi kako folklor isključuje sve s obilježjem „narodnog“ navodeći kako: „(...) folklor ne uključuje narodnu umjetnost, narodni ples, narodnu glazbu, narodnu nošnju, narodnu medicinu, narodne običaje ili narodna vjerovanja.“ (Bascom, 1953, prema Lee Utley, 1965: 11). Navedena je definicija naišla na kritike brojnih autora, a kako svi navedeni elementi zaista spadaju u folklor, najbolje će se predočiti na primjeru narodne glazbe, za koju je, prema navodima Rithmana (1969, prema Vladić-Mandarić, 2013), na konferenciji iz 1954. održanoj u Sao Paulu utvrđeno da se radi o proizvodu tradicije koji zorno dočarava sliku jednog naroda. Dakle, i narodna glazba, plesovi, nošnje, vjerovanja, običaji – svi su oni dijelom folkloru. Za McNeilla (2013: 16) folklor je „neformalna, tradicionalna kultura“ koja obuhvaća „(...) običaje, priče, šale i umjetnost – koje učimo jedni od drugih, usmenom predajom ili promatranjem, a ne kroz formalne institucije poput škole ili medija.“ Autor pritom ističe i primjer stjecanja i primjene folklornog znanja, pri čemu navodi sljedeće: „Baš kao što studenti književnosti proučavaju romane i pjesme ili povjesničari umjetnosti proučavaju klasična umjetnička djela, folkloristi se usredotočuju na neformalne i tradicionalne stvari, poput urbanih legendi i starih zapisa.“ Ipak, jednu od najčešće citiranih definicija folkloru iznio je Arthur Taylor, a prema njoj folklor označava „(...) materijal koji se prenosi tradicijom, bilo usmenom predajom ili običajima i praksom. To mogu biti narodni običaji, pjesme, narodne priče, zagonetke, poslovice ili drugi materijali sačuvani u riječima, mogu biti tradicionalni alati i fizički predmeti poput ograda ili čvorova, vrućih peciva ili uskršnjih jaja; tradicionalni ukrasi poput zidova Troje ili tradicionalni simboli poput svastike. To mogu biti tradicionalni životni postupci bacanja soli preko ramena ili kucanja o drvo. To mogu biti tradicionalna vjerovanja poput mišljenja da je bazga dobra za očne bolesti.“ (prema Shaika i Misra, 2020: 4447). Navedene definicije, kao i ostale, nespomenute u ovom radu, premda detaljno razrađene, ipak ne uspijevaju povući crtu razgraničenja između folkloru i narodne kulture.

2.2. Kategorije folklora

Premda se mnogobrojna akademska literatura bavi izučavanjem folklora, kad je riječ o vrstama folklora, odnosno kategorijama koje su u njega utkane, autori imaju različita viđenja, baš kao što je slučaj i kod njegova definiranja. Primjerice, Dundes (1965: 3), umjesto da ponudi definiciju folklora, daje popis raznih vrsta folklora kako bi pokazao širok raspon područja proučavanja. Njegov popis uključuje očekivane teme narodnih priča, legendi, mitova, balada, festivala, narodnih plesova i pjesama, ali nudi i primjere folklora koji možda nisu toliko očiti, poput dječjih nabranja pjesmica, recepata za hranu, kuća, štala i ograda, latrinalije (neformalni zapisi u javnim zahodima), kao i zvukove koji se tradicionalno upotrebljavaju za pozivanje određenih životinja. Izuzev nabranja, autor ne nudi nikakve posebne opise za navedene vrste. On također naglašava da njegov popis nije iscrpan, već samo uzorak predmeta kojima se proučavanje folklora može baviti (Dundes, 1965).

Tablica 1. Kategorije folklora prema različitim autorima (Kosh, 2014; Knjižnica društvenih znanosti, zdravstva i obrazovanja, 2022; Shaika i Misra, 2020)

Autor	Kategorije folklora
<i>Kosh, G. (2014: 15–16)</i>	<ol style="list-style-type: none">1. Usmena predaja2. Materijalna kultura3. Društveni narodni običaji4. Izvedba folklornih umjetnosti
<i>Knjižnica društvenih znanosti, zdravstva i obrazovanja (2022)</i>	<ol style="list-style-type: none">1. Materijalna kultura2. Glazba3. Narativ4. Govorna umjetnost5. Vjerovanje i religija6. Putevi hrane
<i>Shaika i Misra (2020: 4447–4448)</i>	<ol style="list-style-type: none">1. Priče o duhovima / anegdote / bajke2. Narodni ples3. Narodne pjesme i rime4. Zagonetke5. Narodna poezija6. Narodno kazalište

Za razliku od Dundesa drugi su autori izdvojili i opisali kategorije folklora. Iz tog razloga kreirana je *Tablica 1* koja sadrži prikaz glavnih kategorija prema podjelama koje su predložili različiti autori. Prvim uvidom u popis evidentno je kako se pojedine kategorije preklapaju i zastupljene su u podjelama svih autora, dok su druge istaknuli samo pojedini

autori. Kosh (2014) folklor dijeli na usmenu predaju, materijalnu kulturu, društvene običaje i izvođenje folklornih umjetnosti. U podjelu Knjižnice društvenih znanosti, zdravstva i obrazovanja (2022), osim ranije navedene usmene predaje, odnosno narativa, i materijalne kulture, uključene su još i zasebne vrste: govorna umjetnost, vjerovanje i religija te putevi hrane. Posljednja podjela, koju predlažu Shaika i Misra (2020), usmenu predaju razlaže na dvije zasebne domene, priče o duhovima / anegdote / bajke i zagonetke. U njihovoj podjeli materijalna kultura nije navedena, ali su posebno izdvojeni narodni ples, pjesme i rime te narodna poezija i narodno kazalište. Posljednje dvije vrste Kosh (2014) u svojoj podjeli svrstava u kategoriju izvođenja folklornih umjetnosti.

Za potrebe ovog rada posebno se izdvajaju i opisuju kategorije prema Koshovoj (2014) podjeli jer se smatra kako su upravo u njima sadržane i sve ostale kategorije koje spominju drugi autori.

2.3. Usmena predaja

Usmena predaja sastoji se od nekoliko potkategorija koje uključuju priče, bajke, anegdote, narodnu poeziju, izreke, zagonetke i narodni govor (Kosh, 2014: 16).

Priče, bajke i anegdote većinom su tradicionalne priče koje su povezane s nekim narodom, njihovom kulturom i vjerovanjima i kao takve prenose se s generacije na generaciju. Često uključuju priče o nadnaravnim moćima i pobjedi dobra nad zlom, a prepričavaju se u obliku lekcija koje se trebaju usaditi djeci (Shaika i Misra, 2020).

Druga potkategorija, *narodna poezija*, od narativa se razlikuje po načinu prijenosa. Prenosi se u obliku pjesme ili recitacija i brojalica. Često ponavlja iste riječi i fraze, dramatična je i pretjerana (Kosh, 2014). Shaika i Misra (2020) ističu kako su ljudi od davnina bili uključeni u filozofsku naraciju zbog svojeg angažmana u duhovnosti, religiji, umjetnosti i kulturi, što je u njima rađalo pjesnike. Koristili bi se magijom riječi kako bi na slušatelje ostavili što dugotrajniji učinak i svoje bi poetične citate nerijetko pretvarali u pjesme. U narodnoj poeziji zastupljeni su kraljevi i velikani određenog doba kojima su upućivane riječi hvale, poezija se usmjeravala na ratove, festivale, na zadovoljstvo, ali i na bijedu povezanu s određenim društvom.

Narodne izreke ili poslovice različite su izjave kratkog, duhovitog ili mudrog sadržaja koje su dovoljno često ponavljane pa su postale dio svakodnevnog društvenog diskursa (Kosh, 2014). U Hrvatskoj postoji čitav niz poslovice koje datiraju iz starih vremena, a koje je Meneš (2007) naveo u svojoj zbirci pod nazivom *Hrvatske narodne poslovice*. Neke od najpoznatijih

poslovica jesu, primjerice, „Teško žabu natjerati u vodu“, „Sit gladnom ne vjeruje“, „Bolje spriječiti nego liječiti“ i slično.

Zagonetke se odnose na zbunjujuće izjave ili pitanja koja se predstavljaju na prikriven način. Zagonetke čine sastavni dio običaja i folklora mjesta i isprepletene su izvornim lokalnim jezikom i pismom. Najčešće se koriste kao mozgalice upućene djeci i smatraju se testom dosjetljivosti i pameti jer od ispitanika zahtijevaju snažan psihički napor da bi se riješio amalgam kombiniranih riječi (Shaika i Misra, 2020). Na internetskoj stranici *Pjesmice za djecu* (2022) nalaze se takve zagonetke. Primjerice, na zagonetku koja glasi: „Tvrda kuća, nema vrata, u njoj žive četiri brata“, odgovor je „Orah“, a zagonetka „Dva lončića, a četiri poklopčića“ odnosi se na oči i kapke.

Posljednja potkategorija, *narodni govor*, podrazumijeva neformalan način razgovora koji se upotrebljava među prijateljima, obitelji i suradnicima. Riječ je o dijalektu, govoru koji je podložan regionalnim, klasnim i društvenim posebnostima i koji se izgovorom razlikuje od kultiviranog i uobičajenog govora (Shaika i Misra, 2020).

2.4. Materijalna kultura

U kategoriju materijalne kulture spadaju različite vrste rukotvorina, od zanata i narodne nošnje do graditeljstva i umjetnosti. Stari zanati uključuju izradu različitih vrsta predmeta koji imaju uporabnu ili umjetničku funkciju. Ovi se zanati prenose s koljena na koljeno i, premda se u modernom vremenu većina takvih predmeta izrađuje strojno, od izrazite je važnosti očuvati bogato tradicijsko nasljeđe starih zanata. U materijalnu kulturu spadaju i narodne nošnje koje su simbol nekog kraja ili vjere te načini gradnje specifični za određeno geografsko područje (Kosh, 2014). Primjerice, za Jadransku Hrvatsku, a poglavito Dalmatinsku zagoru, specifičan način gradnje jesu suhozidi.

2.5. Narodni običaji

Narodni običaji odnose se na sve usvojene načine ponašanja nekog društva, a koji su karakterizirani njihovom religijom, vjerovanjima, igrom, narodnom medicinom te festivalima i manifestacijama. Načini proslave vjerskih blagdana koji se prakticiraju u modernom društvu utemeljeni su stoljećima unatrag i kao takvi prenošeni među generacijama, pa kršćani imaju svoje načine obilježavanja važnih blagdana, koji se uvelike razlikuju od onih koje prakticiraju štovatelji drugih vjera poput budizma i hinduizma. Osim vjerskih obilježja te štovanja svetaca i božanstava, folklor obuhvaća i narodna vjerovanja te strahove, mitologiju i magiju, vjerovanje u zagrobni život i slično. Nadalje, branje i sušenje točno određenog bilja i izrada

specifičnih ljekovitih pripravaka dio su narodne medicine, a koristila se u svakom kućanstvu u davnim vremenima kad odlasci liječniku nisu uvijek bili mogući niti je medicina nudila lijekove za različite bolesti i tegobe. Sve je ovo dio običaja koje njeguje pojedini narod i koji su dio njegove tradicije i kulture (Kosh, 2014).

2.6. Izvedba folklornih umjetnosti

Pri izvedbi folklornih umjetnosti riječ je o umjetničkom predstavljanju običaja i tradicije pojedinaca ili skupina glazbom, pjesmom, koreografijom i dramom pri čemu se upotrebljavaju narodna glazbala, rekviziti i nošnje (Kosh, 2014).

2.6.1. Narodna drama

Narodna drama odnosi se na izvedbu uživo, koja je nekomercijalna, odvija se u ruralnim kazalištima i zasnovana je na lokalnoj tradiciji i povijesti (Gabbert, 2018). Graham White (1992) ističe kako je narodna drama ponajprije drama lokalne zajednice koju pripremaju članovi zajednice prema dobro utvrđenim pravilima i izvode ju za ili u ime cijele zajednice. Narodne drame imaju nekoliko temeljnih karakteristika (Graham White, 1992: 14):

- prikazane su kao dijelovi niza različitih izvedbenih oblika (pjesma, ples, igra, svirka)
- unutar jedne drame mogu se pronaći različiti oblici i dramatični načini izvedbe
- tekstovi najčešće ne postoje ili ih izvođači ne upotrebljavaju, već improviziraju
- tema drame poznata je gledateljima
- koriste se raskošni kostimi koji zorno predočavaju ulogu koja se igra
- odnosi glumac – gledatelj bliski su
- predstave su besplatne za gledatelje
- izvedbi je često pridodana i terapijska funkcija.

Narodnu dramu najlakše je predočiti na primjeru afričkih plemena. Poznato je da je afrička drama utjelovljenje rituala, glazbe, plesa, mimike, lutkarstva, poezije i recitala koji se izvode tijekom njihovih festivala, rituala, obreda, postavljanja ili skidanja kože tradicionalnog vođe i među mnogim drugim takvim ceremonijama. U nekim afričkim zajednicama tradicija sudjelovanja u narodnim dramama obavezna je za pripadnike jer, izuzev zabave, ovakav vid okupljanja omogućuje duboko usađivanje moralnih vrijednosti i prijenos nasljeđa na mlađe generacije (Asante, 2016).

2.6.2. Tradicijska glazba i pjesma

Što se tiče tradicijske, folklorne glazbe i pjesme, Kosh (2014) ističe kako za nju ne postoji notni zapis, već se prenosi sluhom i izvodi po sjećanju, a podrijetlo glazbe ostaje uglavnom nepoznato. Vladić-Mandarić (2013) naglašava kako svaka pjesma, neovisno o njezinu podrijetlu može postati narodnom ako ju narod usvoji i aktivno upotrebljava. Tradicijska glazba preslika je mentaliteta, običaja i kulture življenja nekog lokaliteta. Ljudi su glazbom i narodnim popjerkama izražavali osjećaje, prikazivali stanje u vremenu i prostoru, prepričavali različite događaje i izražavali svoju kreativnost (Močinić i Crnčić Brajković, 2018). Primjerice, u Hrvatskoj, zemlji koja je mala, ali bogata tradicijom, glazba je nastala kao proizvod kombinacije različitih kultura. Povijesne migracije Hrvata, ali i prodor Turaka i drugih naroda na hrvatsko tlo, značajno su utjecali na način života i običaje hrvatskog naroda, a posljedično i na tradicijsku glazbu kakvu danas poznajemo (Drandić, 2010). Različiti povijesni događaji imali su implikacije i na usvajanje odnosno isključivanje određene tradicijske glazbe i folklornih nastupa iz hrvatskog kulturnog naslijeđa, što će najbolje biti predočeno u narednim poglavljima rada na primjeru KUD-a Salona koji je od svojeg postanka do danas iz repertoara izbacio brojne koreografije koje su se upotrebljavale za vrijeme bivše Jugoslavije. Kad se priča o tradicijskoj glazbi, neizostavno je spomenuti i bečarac, vokalno-instrumentalni napjev s područja Slavonije, Srijema i Baranje koji se nalazi na UNESCO-vu popisu nematerijalne kulturne baštine (Ministarstvo kulture i medija, 2022).

2.6.3. Narodni plesovi

Koncept specifične vrste ili repertoara plesova koji pripadaju narodu razvijen je u drugoj polovici 18. stoljeća, u bliskoj vezi s društvenim, političkim i gospodarskim razvojem u zapadnoj i srednjoj Europi. U drugim dijelovima svijeta pojam narodnog plesa kao različitog od drugih vrsta plesa bio je manje uobičajen ili čak potpuno odsutan. Narodni plesovi jesu plesovi koji pripadaju i predstavljaju određeni dio nižih slojeva stanovništva, obično seljaštva, a specifični su za kulturno i/ili geografski ograničene regije ili nacije. Narodne plesove i koreografije stvarale su kolektivno skupine nepoznatih pojedinaca i prenosili s koljena na koljeno, usmeno ili neverbalno, u nepisanom obliku, izvan formalnih obrazovnih institucija. U ovisnosti o kulturi narodni plesovi izvodili su se u različitim varijantama, ponajprije u funkcionalne svrhe kao što su religijski i magijski obredi, ceremonije ili oblici promocije kulturnog identiteta (McCormick i Kennedy White, 2011).

Tablica 2. Kronološki slijed događaja povezanih s narodnim plesovima (Ivančan, 1996)

Stoljeće	Opis događaja
XIII.	Trogir – prvi pronađeni zapisi o narodnom plesu
XIV.	Zabrana plesa
XV.	Zadar – plesanje kola U Dubrovniku je na snazi zabrana plesa i pjesme izuzev dana proslave sv. Vlaha
XVI.	Hvar – starački ples Split – moreška
XVII.	Prestanak zabrane plesa i njegovo masovno širenje i popularizacija Practiciranje plesa udvoje
XVIII.	Zagreb – plesovi pod maskama Pod utjecajem Njemačke javljaju se polka, kolomejka i mazurka
XIX.	Dubrovnik – izvođenje kola i dalmatinskih tanaca na svadbama
XX.	Dolazi do promjena u stilu plesanja (najmanji utjecaj promjene su imale na kolo) Sve veće jačanje promocije hrvatske kulture i običaja Nakon 2. svjetskog rata – organizacija smotra folkloru i poučavanje o plesu i folklornoj ostavštini

Autor Ivančan (1996) u svojoj je monografiji dao detaljan prikaz povijesnog razvoja hrvatskog narodnog plesa. Njegovi navodi sistematizirani su i u kratkim crtama prikazani u *Tablici 2*. Prvi tragovi o plesu na području Hrvatske pojavili su se u 13. stoljeću, točnije 1273., u Trogiru u obliku zapisa o viteškim igrama koje su uključivale ples. Naknadno, prilikom proučavanja narodnih plesova, ustanovljeno je kako se radilo o moreški, borbenom plesu s mačevima koji je karakterističan za Sredozemlje. Za početak 14. stoljeća vezana je pojava tzv. *plesa mrtvaca* koji se u Istri odvijao kao ritual koji je odavao počast životu i ukazivao na njegovu prolaznost. Ipak, ovo stoljeće najsnažnije je obilježeno zabranom plesanja i pjesme koju je uveo Bertrand, oglejski patrijarh, a zabrana je bila na snazi sve do 16. stoljeća. U međuvremenu plesovi su se ipak odvijali, međutim, u privatnom okruženju. Za 15. stoljeće karakteristično je prvo plesanje kola na području Zadra, a u Dubrovniku se zabrana plesa obustavljala u vrijeme proslave sv. Vlahe, zaštitnika grada, a ples je dopušten isključivo plemstvu (Ivančan, 1996). Međutim, u svojem ranijem djelu iz 1985., u kojem je opisao plesne običaje s područja Južne Dalmacije, Ivančan (1985) spominje prvu pojavu plesanja kola u kojem plesači poskakuju u zrak podižući obje noge što više iznad tla (*Slika 1*). Radi se o plesovima pod nazivima *staro sito*, *turopoljski dudaš*, *slavonski đipan* itd. Premda

se plesalo, izvođenje kola bilo je pod strogom kontrolom tadašnjih svećenika. Istovremeno na području Dubrovnika počinju se otvarati prvi zanati za izradu narodnih nošnji.

Slika 1. Prikaz kola u kojem plesači poskakuju u zrak s obje noge (Varenica, 2019)

Nadalje, za 16. stoljeće vezana je pojava staračkog plesa na otoku Hvaru, zatim prvi zapis u kojem je spomenuta riječ kolo, a napisao ga je Marko Marulić, te pojava moreške na području Splita. Što se tiče 17. stoljeća, obilovalo je plesovima jer je dotadašnja zabrana plesanja stupila izvan snage. Plesalo se na svadbama, za vrijeme prošnji, prilikom održavanja crkvenih sajmovi i slično. Za 17. stoljeće vezana je i prva pojava plesa udvoje na hrvatskom području. Ples se izvodio na način da se plesni partneri nisu međusobno dodirivali, već je svatko od njih držao jedan kraj marame te su na taj način izvodili plesne korake. Tijekom 18. stoljeća najčešće su spominjani plesovi pod maskama koje je organizirala zagrebačka grofica Marija Stunbenberg, koja je voljela plesne zabave i na njih je pozivala velik broj svoje rodbine i prijatelja. Kraj 18. i početak 19. stoljeća obilježen je snažnim utjecajem Njemačke i kontinentalnih zemalja, pa su se na području Hrvatske počeli pojavljivati valcer, polka, kolomejka i mazurka. Tijekom 19. stoljeća Dubrovnik je bio dominantan u različitim domenama pa tako i u plesu. Sve do sredine 20. stoljeća najčešće su se izvodila kola i moreška, ali je pod utjecajem stranih zemalja došlo i do brojnih promjena u načinu izvođenja dotadašnjih plesova zastupljenih u Dalmaciji, od kojih je kolo ostalo gotovo nepromijenjeno. Osim toga 20. stoljeće obilježeno je i sve većim jačanjem promocije hrvatske kulture i običaja te prvom organizacijom folklornih smotri, čija je pojavnost povezana s krajem 2. svjetskog rata (Ivančan, 1996).

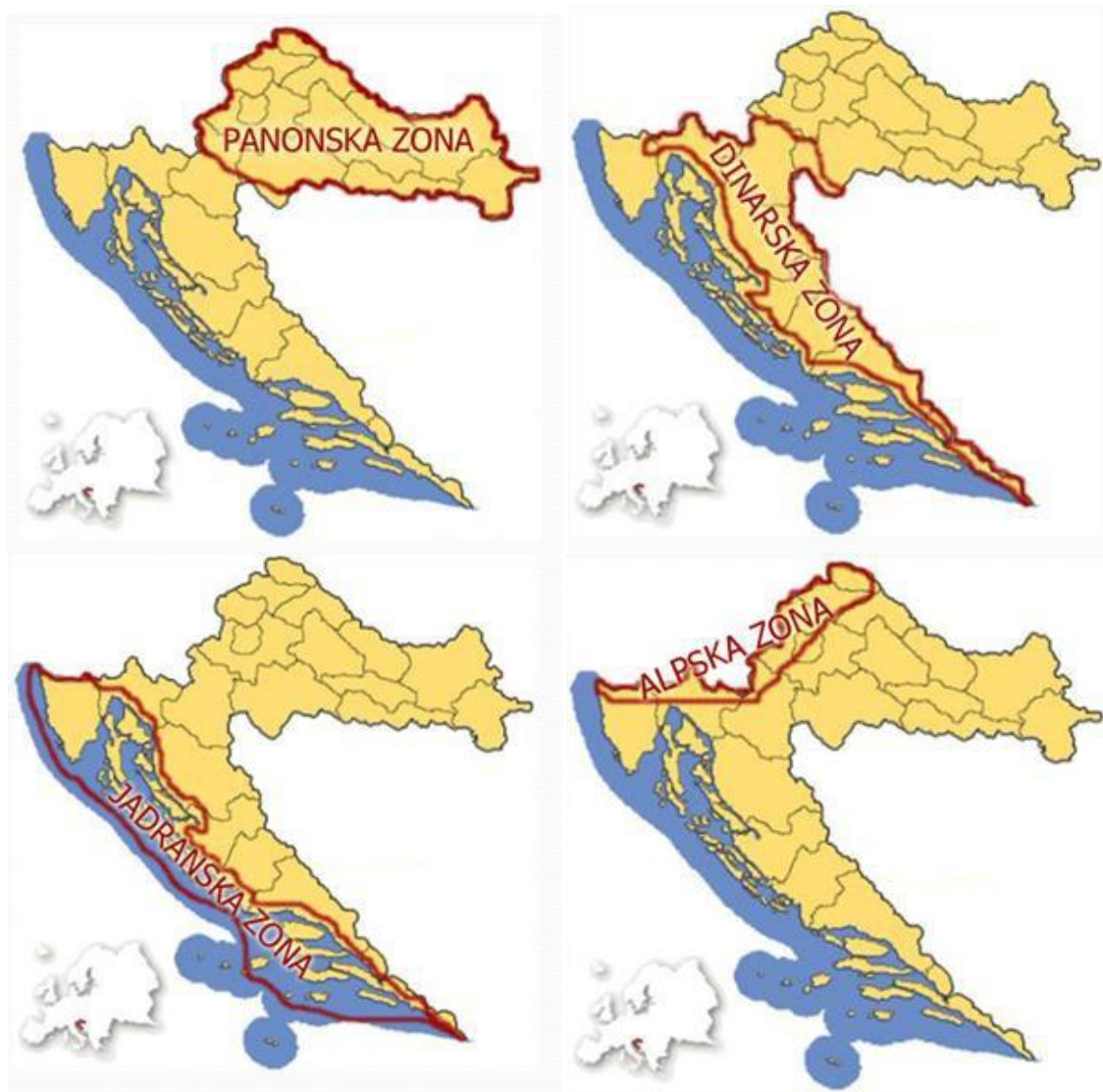
Slika 2. Nijemo kolo (UNESCO, 2011)

Naposljetku je potrebno spomenuti i *nijemo kolo*, još jedan proizvod hrvatske kulturne baštine smješten na UNESCO-vu listu od 2011. (UNESCO, 2011; Ministarstvo kulture i medija, 2022), za koje se još uvijek ne može sa sigurnošću tvrditi kad se prvi put pojavilo (Službene mrežne stranice Grada Vrlike, 2019), premda Ivančan (1985) njegovu pojavnost veže za srednji vijek prije pojave prvih zapisa o narodnom plesu u Hrvatskoj.

Iz svega navedenog može se zaključiti kako folklor, plesnom koreografijom i uz pratnju tradicijske glazbe, zorno predočava kulturu, običaje, religiozna obilježja, stil života, narječje i vjerovanja stanovništva određenog lokaliteta.

3. Obilježja folklornih zona u Republici Hrvatskoj

Tijekom svojeg dugogodišnjeg proučavanja plesa na teritoriju današnje Hrvatske, Ivančan (1985; 1996) je u svojim djelima istaknuo brojne sličnosti u plesnoj koreografiji i folklornim elementima koji su karakteristični za određeno područje, ali koji su znatno ili čak u potpunosti različiti od folklora koji se prakticira u drugim područjima Hrvatske. Ova raznovrsnost rezultat je utjecaja migracija, političke slike te vjerskih i socijalnih obilježja stanovništva. Ivančanin (1996) je, stoga, predložio razvrstavanje hrvatskog folklora po zonama u svrhu lakšeg raspoznavanja plesne kulture karakteristične za određene krajeve. Različiti autori predlažu i različito folklorno zoniranje po Hrvatskoj. Primjerice, Čapo Žmegač i sur. (1998) predlažu tri zone, uključujući Panonsku, Dinarsku i Jadransku, dok drugi autori (Žibek, 2016; Ivančan, 1996; Hrvatski folklor, 2022) uz spomenute navode i četvrtu, Alpsku zonu. Teritorijalni okvir hrvatskih folklornih zona prikazan je na *Slici 3*.

Slika 3. Podjela Hrvatske prema folklornim zonama (Hrvatski Folklor, 2022)

3.1. Panonska folklorna zona

Prostorni obuhvat Panonske folklorne zone uključuje šest regija: Slavoniju, Baranju, Posavinu, Bilogoru, Turopolje i Vojvodinu (Hrvatski folklor, 2022). Prema navodima autora Benc-Bošković (1986) i Marošević (2016), napravljena je sistematizacija karakterističnih obilježja Panonske folklorne zone, a sumirana su i prikazana u *Tablici 3*.

Tablica 3. Karakteristična obilježja Panonske folklorne zone (Benc-Bošković, 1986: 12–15; Marošević, 2016: 306)

Element	Karakteristike
Sastavni dijelovi narodne nošnje	<ul style="list-style-type: none">▪ ženska nošnja: bluza (opleća), suknja (rubacha), pregača (fertun), bijela i tibetna marama, prsluk, podložak za pletenicu za kosu (kofrtalo), bijele čarape, čizme i ogrlice (kraluža); glavna je karakteristika nošnje ivanečki vez▪ muška nošnja: hlače, košulja, prsluk, čarape, čizme i šešir (škrlak)
Narodni plesovi	<ul style="list-style-type: none">▪ drmeš
Tradicijska glazba i instrumenti	<ul style="list-style-type: none">▪ pjevanje: jednoglasni napjevi i izrazito glasno pjevanje▪ glazbeni instrumenti: cibal, citra, violina, gajde, tambura

Što se tiče narodne nošnje ovog kraja, valja napomenuti kako je iznimno bogato krojena, a temeljni razlog za to bio je blagostanje tamošnjeg stanovništva koje je živjelo od poljoprivrede i uzgoja stoke (Hrvatski folklor, 2022). Narodna nošnja namijenjena ženama uključuje ukupno deset elemenata: bijelu bluzu i suknju iznad koje se stavlja pregača, potom dvije marame – bijelu i tibetnu, bijele čarape i čizme. Nošnja uključuje i modne dodatke poput ukrasa za kosu, odnosno podloška za pletenicu te ogrlice za vrat. Za ženske nošnje, posebno one s područja Podravine, karakterističan je ivanečki vez, način vezenja u kojem ne postoje posebne sheme, već su načini vezenja ovisili o osobama koje ih rade. Inače, u ivanečkom vezu upotrebljavaju se motivi povezani s prirodom. Muška je nošnja jednostavnija, a uključuje bijele široke hlače i košulje iznad kojih se nose prsluci, na noge oblače bijele čarape i čizme, a dodatak je za glavu crni šešir. Svako kućanstvo Posavine posjedovalo je nošnje za svakog člana obitelji, a žene su ih izrađivale vlastitim, ručnim radom. Najčešće korištena tkanina dobivala se iz konoplje, lana i pamučne niti koju su kupovali na sajmovima (Benc-Bošković, 1986).

Što se tiče narodnog plesa, premda su zastupljeni i drugi narodni plesovi, za Posavinu je najkarakterističniji drmeš (*Slika 4*), čiji je naziv proizašao iz pokreta plesača koji uključuju drmanje tijelom, odnosno titranje.

Slika 4. Drmeš u manjim zatvorenim kolima

Izvor: <https://mozaik-knjiga.hr/proizvod/hrvatski-obicaji-druge-tradicije/>, 26. srpnja 2022.

S obzirom na to da nisu stilovi plesa u potpunosti isti u cijeloj Panoniji, drmeš je podijeljen na drmeš s blagim i drmeš s oštrim titrajima. Potonji je prisutan u Podravini gdje se pleše iznimno oštro, unutar zatvorenih, većih ili manjih kola, a plesači su međusobno povezani držeći se za ruke na način da prva osoba provlači ruke iza leđa jedne i ispred trbuha druge osobe koja se nalazi neposredno do njih hvatajući se za ruke treće osobe u krugu. Dok se ples izvodi, plesači se kreću u smjeru kazaljke na satu (Hrvatski folklor, 2022; Ivančan, 1996).

Slika 5. Tambura (a), gajde (b), cimbal (c) i citra (d) (Tatai, 2021)

Panonska folklorna zona karakteristična je po jednoglasnim napjevima (Marošević, 2016) premda je na području Slavonije, Baranje i Srijema češće zastupljeno dvoglasno pjevanje u manjim skupinama, a pjesmu redovito prati tambura (Svalina, 2012). Osim tambure ovaj dio Posavske regije poznat je i po gajdama – puhačkom glazbalu (Martinić, 2012). Za razliku od Slavonije, Srijema i Baranje, u Međimurju i Podravini dominiraju jednoglasni napjevi ljubavne tematike koji imaju sjetan, arhaičan prizvuk (Vitez i Muraj, 2001), a najčešće su popraćeni citrom i cimbalom koji su u ovo područje uvedeni pod snažnim utjecajem Mađara (Marošević, 2016).

3.2. Dinarska folklorna zona

Dinarska folklorna zona prostire se na području Like, Gorskog kotara, Dalmatinske zagore, Korduna i Banovine (Miholić, 2009), a njezina karakteristična obilježja prikazana su unutar *Tablice 4*. Narodne nošnje razlikuju se od lokaliteta do lokaliteta, međutim, zajedničko im je da su bogato uređene. Dojmljive nošnje rezultat su mentaliteta stanovništva ovog područja koje je svoje blagostanje iskazivalo odjećom (Hrvatski folklor, 2022).

Tablica 4. Karakteristična obilježja Dinarske folklorne zone (Turistička kultura, 2009; Žibek, 2016; Miholić, 2009)

Element	Karakteristike
Sastavni dijelovi narodne nošnje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ženska nošnja: bijela, vezena košulja, suknja s pregačom od domaće vune, sadak izvezen od sukna, čarape koje sežu do koljena i različitih su uzoraka te opanci ili obuća ispletena od domaće vune ▪ muška nošnja: košulja od bijelog platna izvezena na rukavima, remen (pas ili struka), prsluk na kopčanje (čerma), jakna s dugim rukavima (trlagan), suknene hlače, bičve (sežu od gležnja do koljena), opanci
Narodni plesovi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nijemo kolo (ples bez glazbene pratnje)
Tradicijska glazba i instrumenti	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ojkavica ▪ glazbeni instrumenti: gusle, diple, kuterevka i sopele

Za potrebe ovog rada za opis je odabrana vrlička nošnja prikazana na *Slici 6*. S obzirom na to da je stanovništvo vrličkog kraja imalo velika stada ovaca i stoke, gotovo sva njihova odjeća proizvodila se od vune koju su žene prale, češljale i prele, a ove su vještine prenosile na svoje kćeri. I muška i ženska nošnja sastoji se od velikog broja zasebnih komada odjeće. Pojedini odjevni predmeti koristili su se samo tijekom ljeta ili zime, dok su druge, poput *đerdana*, nosile samo bogate djevojke. Postoji i značajna razlika u pojedinim odjevnim predmetima koji su razlikovali cure i udane žene. Primjerice, košulja za cure izvezena je

crvenim koncem, dok je košulja namijenjena udanim ženama izvezena modrim koncem. Drugi je primjer sadak, odjevni predmet bez rukava koji se oblači iznad košulje. Cure nose potpuno neukrašene sadake, a kad su spremne za udaje, na njih se stavljaju prvi ukrasi, dok su oni za žene bogato ukrašeni (Turistička kultura, 2009).

Slika 6. Vrljička muška i ženska nošnja (KUD Salona, Facebook, 2022)

Najistaknutiji narodni ples Dinarske regije ranije je nekoliko puta spomenut – nijemo kolo. Nijemo kolo naziv je pridodan ovom plesu u novije vrijeme, dok je njegov izvorni naziv *gluvo*, odnosno *šuplje kolo*, a proizašao je iz činjenice da se u kolu pleše bez ikakve glazbene pratnje. Ovaj ples, premda je u pitanju kolo, karakterizira činjenica da se iz kola izdvajaju parovi koji plešu na specifičan način upotrebljavajući poskoke. Najčešće se izdvajaju mladić i djevojka pri čemu mladić snažno poskakuje visoko u zrak, uzima i nosi djevojku, ali i isprobava njezinu snagu i ravnotežu *bacajući ju* u zrak i vrteći na sve strane. Na ovaj način mladić, osim što pokazuje svoju snagu i muškost, testira djevojčinu snagu. U vremenima kad je nijemo kolo bilo svakodnevan način zabave među stanovništvom dinarskog kraja, mladić bi iz kola izdvajao i plesom testirao djevojku koja mu se sviđala. Inače je riječ o iznimno teškom i zahtjevnom plesu koji iziskuje veliku izdržljivost od plesača (Službene mrežne stranice Grada Vrljike, 2019).

Što se tiče pjesme, temeljna specifičnost Dinarske regije jest ojkavica (ojkanje/ojkalica). Riječ je o posebnoj tehnici pjevanja kod koje se slog „oj“ upotrebljava na početku, u sredini ili na samom kraju pjesme, a pjeva se iznimno glasno i snažno. Primjer ojkanja u Dalmatinskoj zagori jest tekst koji glasi: „Oj Zagoro kršna, kamenita – u tebi su dica

plemenita“. Kao i nijemo kolo, ojkavica je također na UNESCO-voj listi zaštićene nematerijalne kulturne baštine, a svojevremeno se koristila u svakodnevnim razgovorima među stanovništvom te za izražavanje ljubavi i pažnje koju su momci upućivali curama (Klisović, 2010).

Glazbeni instrumenti Dinarske regije obuhvaćaju gusle, diple, kuterevku i sopele. Gusle su izrađene od kombinacije drveta i životinjske kože na kojoj se mjestimice probijaju rupe da bi se omogućio lakši protok zraka i time snažniji i kvalitetniji zvuk. Diple, odnosno gajde, glazbalo koje također upotrebljava životinjske dijelove, točnije mješinu (janjeću ili jareću), imaju dvije cjevaste svirale s udarnim jezičcem i tijekom sviranja drže se pod pazuhom svirača. Kuterevka je tamburica, a najviše se koristi na području Korduna i Like, dok su sopele istarsko glazbalo s iznimno prodornim zvukom, a sviraju se u paru (Miholić, 2009).

3.3. Jadranska folklorna zona

U Jadransku zonu spadaju svi hrvatski otoci te priobalni pojas koji se proteže od Rijeke do Boke Kotorske, međutim, ne uključuje Zadar i zadarsko otočje (Hrvatski folklor, 2022) jer pripadaju Dinarskoj regiji.

Tablica 5. Karakteristična obilježja Jadranske folklorne zone (Miholić, 2009; Travirka, 2005; Maljković i sur., 2016)

Element	Karakteristike
Narodna nošnja	▪ nema zajedničke elemente
Narodni plesovi	▪ dubrovačka poskočica (linđo) ▪ moreška
Tradicijska glazba i instrumenti	▪ klapska pjesma ▪ glazbeni instrumenti: mandolina i lijerica

Karakteristična obilježja Jadranske folklorne zone prikazana su u *Tablici 5*, a kreirana su prema informacijama iz nekoliko izvora (Miholić, 2009; Travirka, 2005; Maljković i sur; 2016). Za razliku od prethodno opisanih folklornih zona, u kojima narodne nošnje, premda su različite i ovise o lokalitetu, ipak imaju veliki broj sličnih obilježja, za Jadransku zonu to nije slučaj. Naime, uvidom u čitav niz izvora zamijećeno je kako nošnje Jadranske regije nemaju zajedničkih elemenata, što je najbolje vidljivo iz *Slike 7*, koja prikazuje tradicionalne nošnje Splita, Dubrovnika i otoka Suska.

Slika 7. Tradicionalne nošnje Splita (a), Suska (b) i Dubrovnika (c)

Izvori: <<https://narodni.net/svecana-splitska-zenska-nosnja/>; <https://www.agroklub.com/agrohobi/prve-minice-u-europi-dolaze-iz-narodne-nosnje-otoka-suska/68822/>; <http://narodni.net/tradicionalne-nosnje-dubrovnika/>>, preuzeto: 6. kolovoza 2022.

Premda se na području Jadranske zone plesao veliki broj narodnih plesova, najistaknutiji su moreška i dubrovačka poskočica, danas poznata kao lindo. Moreška (*Slika 8.a*) je narodni ples u obliku viteške igre i borbe s mačevima. Na Jadranu se počela izvoditi za vrijeme 16. stoljeća, a najučestalija je u priobalnim dalmatinskim gradovima, posebno u Dubrovniku i Splitu. Moreška je ples poprimljen pod utjecajem turske najezde, a pri plesanju uloge su raspodijeljene na Turke (u crvenim odorama) i Maure (u crnim odorama). Turci su predvođeni kraljem Osmanom, Mauri crnim kraljem Morom, a okosnica plesa jest borba za djevojku bulu koju su Osmanu oteli Mauri (Maljković i sur., 2016: 258–261). S druge strane, lindo (*Slika 8.b*) je izuzetno ritmičan ples koji se izvodi uz pratnju lijericice, u parovima i uz usmjeravanje kolovođe koji se koristi glasnim povicima kako bi rasporedio parove (Travirka, 2005).

Slika 8. Moreška (a) i lindo (b)

Izvor: <<https://moreska.hr/>; <https://www.lindjo.hr/>>, preuzeto: 7. kolovoza 2022.

Mandolina i lijericica karakteristični su glazbeni instrumenti Jadranske zone, a klapska pjesma njezin je zaštitni znak. Riječ je o višeglasnom pjevanju (najčešće četveroglasno) bez glazbene pratnje. Predvođeno je tenorom kojem se potom pridružuju ostali članovi klape (Miholić, 2009).

3.4. Alpska folklorna zona

Alpska folklorna zona uključuje hrvatski i slovenski teritorij. U Hrvatskoj obuhvaća područje Gorskog kotara i Istre, Hrvatsko zagorje te po jedan dio Međimurja, Moslavine, Podravine i Turopolja (Hrvatski Folklor, 2022). Prema navodima Ivančana (1996), zonu obilježava velika različitost u izgledu narodnih nošnji nastala zbog različitih kontinentalnih i primorskih utjecaja. Druga značajka jest da ne postoje jedinstveni glazbeni instrumenti, već

prevladavaju gudački sastavi, cimbale, harmonika te brojni puhački instrumenti. Ovo su ujedno i glavne karakteristike Alpske zone, navedene u *Tablici 6*.

Tablica 6. Karakteristična obilježja Alpske folklorne zone (Ivančan, 1996)

Element	Karakteristike
Narodna nošnja	▪ različita zbog kontinentalnih i primorskih utjecaja
Narodni plesovi	▪ istarski balon ▪ grizalica
Tradicijska glazba i instrumenti	▪ nema jedinstvenih glazbenih instrumenata karakterističnih za zonu

Narodne nošnje Alpske zone najbolje se mogu opisati nošnjama njezinih dviju najvećih regija – Hrvatskog zagorja i Istre. Na *Slici 9* prikazana je bizovačka nošnja i nošnja središnje Istre. Bizovačka ženska nošnja, za razliku od ostalih nošnji Zagorja, kraća je i seže do koljena, suknje su vezene i imaju više slojeva, a gornji dio tijela prekriven je šarenim prslucima uz dodatak oplećka koji se nosi oko vrata i koji na sebi može imati ukrase i dukate ili biti bez njih. Na nogama se nose specifične šarene čarape izrađene od vune (Španiček, 2010). S druge strane, nošnja središnje Istre u potpunosti je suprotna bizovačkoj. Riječ je o skromnim odjevnim predmetima koji uključuju jednostavne bijele bluze, *fačole* (odjevni predmet koji se oblači preko bluze i seže do stopala, a pojavljuje se u većem broju boja od kojih svaka označava status ženske osobe – udovice nose crni, udane žene zeleni, slobodne djevojke crveni itd.), *traveršu* (pregača), a na stopalima su im najčešće opanci ili drvene cokule koje su se svojevremeno koristile tijekom rada u polju (Folklorno društvo Pazin, 2022).

Slika 9. Bizovačka (a) i istarska (b) nošnja (Španiček, 2010; Folklorno društvo Pazin, 2022)

Što se tiče narodnih plesova Alpske zone, Ivančan (1996) objašnjava kako bez obzira na različite karakteristike regija unutar zone, sve imaju jedan zajednički element, a to je da se pleše u parovima te da kola, koja su dio narodnih plesova u drugim zonama, u Alpskoj nisu zastupljena. Pritom su najpoznatiji plesovi istarski balon i grizalica.

4. KUD Salona

U ovom poglavlju rada predstaviti će se KUD Salona, kulturno-umjetničko društvo sa sjedištem u gradu Solinu koje djeluje već 79 godina. Slijedi prikaz njegova povijesnog razvoja, analiza turneja i manifestacija na kojima su članovi KUD-a sudjelovali, prikaz članstva po skupinama, analiza plesova koji se izvode te evidentiranje primljenih nagrada i priznanja.

Ovo poglavlje rada napravljeno je kao pregledni rad, a informacije i podatci za potrebe njegove izrade prikupljeni su iz nekoliko izvora. Najveća količina podataka dobivena je iz arhive te iz različitih statističkih evidencija koje odgovorne osobe unutar KUD-a vode, a koje su na raspolaganje dali tajnik KUD-a Igor Čičerić i umjetnički voditelj folklornog ansambla Nebojša Boban. Ostali izvori uključuju službene Facebook profile KUD-a Salona i Klape *Salona* te različite publikacije i mrežne izvore o održanim folklornim smotrama na kojima je KUD sudjelovao i o umjetničkom opusu eminentnih glazbenih i folklornih pojedinaca koji su bili dio KUD-a i dali vlastiti doprinos njegovu radu i djelovanju.

4.1. Povijesni razvoj

Pregledom i sistematizacijom arhivskih zapisa KUD-a Salona izrađena je *Tablica 7* s prikazom najvažnijih događaja koji su značajni za društvo, a koji su se odvijali od njegova osnivanja do danas.

Tablica 7. Pregled najvažnijih događaja tijekom povijesnog razvoja KUD-a Salona
(KUD Salona, Arhiva)

Razdoblje	Obilježja
1943.	▪ osnivanje mješovitog zbora <i>Udarnik</i> pod vodstvom svećenika Frue
1945.	▪ promjena u vodstvu koje preuzima Vinko Lesić
1953.	▪ kreiranje folklorne sekcije ▪ odrađivanje prvih nastupa i odlazak na turneju po Sloveniji
1974.	▪ promjena imena u RKUD <i>Dalmacijacement – Udarnik – Solin</i> ▪ pripajanje svih postojećih kulturno-umjetničkih sekcija uključujući tamburaško-mandolinski orkestar ▪ Društvo okuplja eminentne folklorne i glazbene stručnjake
1975.	▪ prvi nastup nakon reorganizacije društva
1982.	▪ izdan album Mandolinistički solisti iz RKUD <i>DC – Udarnik – Solin – Jugoslavija</i>
1983.	▪ nastup na VII. Mediteranskim igrama u Casablanci

1983. – 1991.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ostvaren veliki broj inozemnih putovanja ▪ uvođenje novih koreografija
1991. – 1993.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Društvo prestaje s radom uslijed ratnih zbivanja
1993.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ponovni početak rada ▪ Društvo mijenja naziv iz RKUD <i>Dalmacijacement – Udarnik – Solin</i> u KUD Salona
2009.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ utemeljenje ženske klape <i>Salona</i>

KUD Salona naziv je društva novijeg porijekla, a tijekom godina svojeg rada i djelovanja nekoliko je puta mijenjao ime, što će se vidjeti u nastavku rada prikazom njegova povijesnog razvoja. Društvo je osnovano 1943. kao mješoviti zbor pod imenom *Udarnik*, a za njegovo osnivanje zaslužan je šibenski svećenik Frau. O prvih nekoliko godina djelovanja zbora ne postoje konkretni podatci osim da su u zboru prevladavale žene i da je zbor na samom početku izvodio isključivo crkvene pjesme. Do prve promjene došlo je dvije godine po osnivanju, točnije 1945., kad je vodstvo preuzeo monsijor Vinko Lesić (KUD Salona, Arhiva). Lesić je bio ugledna osoba u glazbenom svijetu. Vodio je nekoliko zborova, pjevao, bio dirigent i korepetitor. Sredinom 1945. preuzeo je vodstvo nad mješovitim zborom *Udarnik* te osnovao dječji zbor istog imena (FDK Omiš, 2013).

Sljedeći važan događaj zbio se 1953. kad je *Udarnik* dobio svoju folklornu sekciju koju je vodio Vladimir Dadić. Iste godine odrađen je prvi nastup u Solinu, na Voljaku podno planine Kozjak, nakon čega su članovi folklorne sekcije otišli na svoju prvu turneju po Sloveniji. Između 1953. i 1974. društvo nije zabilježilo značajnija zbivanja, a prema riječima Nebojše Bobana, u ovom razdoblju društvo je nekoliko puta prekidalo svoj rad iz različitih razloga, a najčešće se radilo o manjku financijskih sredstava za njegovo djelovanje te nesloge tadašnjeg vodstva oko pogleda na budući razvoj društva. Promjena se dogodila 1974. kad je dotadašnji *Udarnik* promijenio naziv u RKUD *Dalmacijacement – Udarnik – Solin*. Međutim, izuzev promjene u nazivu, došlo je i do mnogobrojnih drugih pozitivnih promjena. Na ponovni početak s radom utjecala je tvrtka Dalmacija cement d. d., današnji CEMEX Hrvatska d. d. dajući društvu svoju financijsku podršku kao znak društvene odgovornosti prema lokalnoj zajednici. Otud potječe riječ *Dalmacijacement* koja se nalazi u novom imenu kulturno-umjetničkog društva. Financijska stabilnost društvu je omogućila da privuče brojne stručnjake iz glazbenog i folklornog područja, a neki su od njih mo. Marinko Katunarić, mo. Duško Tambača, prof. Branko Šegović, mo. Daniel Šeparović itd. Dotadašnjem zboru i folklornoj sekciji pripojile su se sve postojeće kulturno-umjetničke sekcije koje su djelovale na području Solina uključujući i tamburaško-mandolinski orkestar koji i danas djeluje. Iz

Slika 11. Logo KUD-a Salona (KUD Salona, Arhiva)

Međutim, raspad bivše države i ratna zbivanja na početku Domovinskog rata utjecala su na odluku vodstva da KUD jedno vrijeme prestane s radom. Navedena pauza trajala je od travnja 1991. do prosinca 1992., a početkom 1993. KUD ponovno počinje s radom i posljednji put mijenja naziv u KUD Salona, koji je zadržan do danas (KUD Salona, Arhiva), a čiji je logo prikazan na *Slici 11*. Prema riječima Nebojše Bobana, do rata društvo nije imalo stalan prostor i probe su se održavale na različitim mjestima uključujući staro kino u Majdenu, dom u Mravincima, školske dvorane i staro kino u Svetom Kaju. Probe se danas održavaju na stalnoj adresi društva, u centru Solina.

Posljednji značajan događaj vezan je za 2009. kad je utemeljena ženska klapa *Salona* koja trenutno ima osamiskusnih pjevačica. Od svojeg osnivanja do danas klapa je sudjelovala na brojnim javnim nastupima diljem zemlje i inozemstva (Menart, 2022).

4.2. Plesne koreografije

Uvidom u statistiku nastupa i otplesanih koreografija KUD-a Salona ustanovljeno je kako je u razdoblju od 1975., kad je folklorna sekcija počela s radom, do kolovoza 2022. otplesano ukupno 30 koreografija s kojima je odrađeno 3929 nastupa u zemlji i inozemstvu (KUD Salona, interni podatci).

S obzirom na to da KUD djeluje već 79 godina i postojao je u vrijeme velikih političkih promjena, brojne od tih koreografija više se ne upotrebljavaju. Iz navedenog razloga u nastavku su izrađene dvije tablice plesnih koreografija KUD-a. *Tablica 8* sadrži popis koreografija koje se i danas izvode na nastupima, dok su u *Tablici 9* prikazane plesne koreografije s čijim se izvođenjem prestalo.

Tablica 8. Prikaz aktualnih plesnih koreografija KUD-a Salona (KUD Salona, interni podatci)

R. br.	Naziv koreografije	Godina prvog izvođenja	Ukupan broj nastupa (do kolovoza 2022.)
1.	<i>Stari splitski plesovi</i>	1975.	732
2.	<i>Ero s onoga svijeta</i>	1975.	530
3.	<i>Ražanačko kolo</i>	1976.	195
4.	<i>Banatsko nadigravanje</i>	1977.	282
5.	<i>Plesovi otoka Hvara</i>	1978.	179
6.	<i>Vrličko kolo</i>	1978.	182
7.	<i>Plesovi otoka Korčule</i>	1981.	593
8.	<i>Plesovi staroga Trogira</i>	1982.	154
9.	<i>Bunjevački plesovi</i>	1983.	328
10.	<i>Trogirski šotić</i>	1984.	108
11.	<i>Trogirska kvadrilja</i>	1988.	25
12.	<i>Ej igrišće plandovišće – Slavonija</i>	1998.	14
13.	<i>Splitska kvadrilja</i>	2016.	3
14.	<i>Jedna mala rožica – Međimurje</i>	2019.	1

Prve koreografije KUD-a jesu *Stari splitski plesovi* i *Ero s onoga svijeta*, a izvedene su 1975. Navedene koreografije, zajedno s koreografijom *Plesovi otoka Korčule*, izvedene su najveći broj puta, s tim da *Stari splitski plesovi* prednjače u statistici nastupa s obzirom na to da su otplesani čak 732 puta do kolovoza 2022. Najnovije koreografije KUD-a Salona jesu *Splitska kvadrilja*, uvedena 2016., i *Jedna mala rožica – Međimurje*, uvedena 2019.

Prilikom razgovora o koreografijama Čićerić i Boban u kratkim su crtama opisali koreografije za *Stare splitske plesove* i *Eru s onoga svijeta* s obzirom na to da je riječ o plesovima koji su najranije uvedeni i najčešće izvođeni na nastupima.

Stari splitski plesovi izvode se uz pratnju tamburaškog orkestra, a plesači su odjeveni u pripadajuće, splitske narodne nošnje. Općenito, ples je lagan, spor i odiše profinjenošću. Koreografija počinje na način da se na pozornicu ulazi po dvoje, muško i žensko, držeći se ispod ruke. Potom se polovica plesača izdvaja na jednu stranu, a druga stoji nasuprot njih. Žene rukama graciozno pridržavaju svoje haljine, a muškarci drže jednu ruku ispred trbuha, a

drugu iza leđa. Plešu lagano se tresući i prvo se razdvajaju jedni od drugih, a potom približavaju jedni drugima (*Slika 12*). Slijede okreti u mjestu, pljesak rukama te ponovno razdvajanje i ples u parovima.

Slika 12. Stari splitski plesovi (KUD Salona, Facebook, 2022)

Druga koreografija podrazumijeva izvedbu završnog kola iz opere *Ero s onoga svijeta* uz glazbenu podlogu koju je skladao Jakov Gotovac. Plesači nose tradicionalnu vrličku nošnju, ranije detaljno opisanu na *Slici 6*, i pleše se vrličko kolo u kojem su naizmjenice poredani žene i muškarci. Kolo se vrti u smjeru kazaljke na satu, a plesači tijekom vrtnje u kolu poskakuju s jednom nogom, zatim, prateći glazbu, ubrzavaju ili usporavaju ples izvođeći pritom različite pokrete poput glasnog udaranja nogama o pod. U jednom trenutku se razdvajaju i plešu u parovima, a potom se opet spajaju u kolo iz kojeg se izdvaja samo jedan par koji izvodi kratku plesnu koreografiju karakterističnu za nijemo kolo u kojoj muškarac odmjerava vlastitu i ženinu snagu bacajući ju u zrak. U završnom dijelu koreografije, kad glazbena podloga postaje sve brža, plesači se okupljaju u paralelnim redovima jedni iza drugih i plešu mašući bijelim maramama.

Tablica 9. Plesne koreografije KUD-a Salona koje se više ne izvode

R. br.	Naziv koreografije	Godina prvog izvođenja	Prestanak izvođenja	Ukupan broj nastupa
1.	<i>Brankovo kolo</i>	1977.	1978.	5
2.	<i>Šopsko kolo</i>	1976.	1983.	77
3.	<i>Igre iz Srbije</i>	1977.	1989.	256
4.	<i>Mediteran u miru</i>	1979.	1979.	1
5.	<i>Mariovska tresenica</i>	1979.	1986.	3
6.	<i>Orom kroz Makedoniju</i>	1978.	1989.	172

7.	<i>Ozrenski vez</i>	1980.	1986.	60
8.	<i>Poleti sivi sokole</i>	1981.	1981.	1
9.	<i>Kolom slavonskim sokacima</i>	1982.	1983.	15
10.	<i>Dalmatinski plesovi</i>	1982.	1982.	1
11.	<i>Kolo mladosti</i>	1983.	1983.	1
12.	<i>Igre iz pirotskog kraja</i>	1983.	1988.	131
13.	<i>Plesovi sjeverne Hrvatske</i>	1984.	1984.	19
14.	<i>Duj-duj</i>	1986.	1988.	40
15.	<i>Igre sa stare planine</i>	1986.	1988.	66
16.	<i>Splet starogradskih plesova Dalmacije</i>	1990.	1990.	1

Nakon što su ukratko predstavljene plesne koreografije koje KUD upotrebljava u svojim nastupima, slijedi kratak pregled koreografija koje se više ne koriste (*Tablica 9*). Ukupno ih je 16. Neke, poput koreografije *Igre iz Srbije* (256 nastupa) izvođene su tijekom brojnih nastupa, dok su druge izvedene tek jednom. Glavni razlog izbacivanja pojedinih koreografija s plesnih repertoara jest raspad bivše države i činjenica da ne predstavljaju hrvatski folklor. Naime, većina koreografija prikazanih u *Tablici 9* nastale su za vrijeme bivše Jugoslavije i predstavljaju običaje i tradiciju bivšeg sustava.

4.3. Nošnje

S obzirom na to da na svojem folklornom repertoaru KUD Salona ima plesne koreografije s područja dalmatinskog priobalja (*Stari Splitski plesovi* i *Plesovi otoka Korčule*, *Splitska kvadrilja*, *Plesovi otoka Hvara*), Zagore (*Vrličko kolo*, *Ero s onoga svijeta*, *Ražanačko kolo*) i Slavonije (*Ej igrišće plandovišće – Slavonija*) te plesne običaje Hrvata Bunjevaca (*Bunjevački plesovi*) i banatskih Hrvata (Banatsko nadigravanje), posjeduju i pripadajuće nošnje. Trenutno, KUD Salona raspolaže s ukupno pet vrsta narodnih nošnji: splitska (*Slika 12*), vrlička (*Slika 6*), korčulanska, bunjevačka (*Slika 13a*) i banatska narodna nošnja (*Slika 13b*).

Samo jednom u cijeloj povijesti djelovanja KUD-a dogodio se nastup bez nošnji. Bilo je to 1975. kad je napravljen prvi folklorni nastup KUD-a tijekom kojeg su izvedene dvije koreografije *Starih splitskih plesova*. Već pri sljedećem nastupu plesači su bili odjeveni u splitske nošnje. Iste godine (1975.) nabavljena je i vrlička nošnja za potrebe izvedbe

koreografije *Ero s onoga svijeta*. Banatska nošnja u KUD je stigla 1977., a bunjevačka 1983. *Slika 13* prikazuje neke od nošnji koje je KUD Salona posjedovao u to vrijeme, a fotografije članova prvog ansambla u nošnjama snimljene su 1985.

Slika 13. Banatska (a), bunjevačka (b) i vrlička (c) nošnja u posjedu KUD-a Salona (KUD Salona, Arhiva)

KUD posjeduje i dječje nošnje. Postoje tri vrste dječjih plesnih skupina razvrstanih prema dobi u najmlađu, srednju dječju plesnu skupinu i dječji ansambl (o čemu se detaljnije govori u sljedećem poglavlju) od kojih su za posljednje dvije skupine (djecu starijeg uzrasta) osigurane nošnje koje imaju i članovi prvog ansambla, dok najmlađa skupina ima samo jednu nošnju, prikazanu na *Slici 14*.

Slika 14. Narodna nošnja za najmlađu plesnu skupinu (KUD Salona, Arhiva)

4.4. Turneje i manifestacije

Kako je ranije prikazano prilikom pregleda plesnih koreografija, KUD Salona do danas je izveo veliki broj nastupa u zemlji i u inozemstvu, a u organizaciji nekih od njih i sam je sudjelovao. Za početak će se reći ponešto o manifestacijama u organizaciji KUD-a Salona, a potom se prelazi na pregled inozemnih turneja.

KUD Salona prvi je put 1983. samostalno organizirao manifestaciju *Solinske ljetne priredbe* (KUD Salona, Arhiva) koja se odvija i danas, ali pod nazivom *Solinsko kulturno ljeto* i u organizaciji je Doma kulture Zvonimir i Turističke zajednice Grada Solina. Prema riječima voditelja umjetničkog ansambla Nebojše Bobana, u novije vrijeme KUD samostalno organizira dvije vrste manifestacija, obje u Solinu. Svake godine održava se Božićni koncert u Domu kulture Zvonimir. To je ujedno i godišnji koncert KUD-a u kojem nastupaju sve sekcije uključujući folklornu sekciju, žensku klapu i mandolinsko-tamburaški orkestar. Druga manifestacija odnosi se na završni koncert koji se održava u lipnju i u kojem sudjeluju samo dječje plesne skupine. Ovaj koncert organizira se kao simbol obilježavanja završetka škole folklor.

KUD iz godine u godinu sudjeluje i na različitim manifestacijama diljem Hrvatske, od čega se najviše gostuje na smotrama folklor. Nažalost, u KUD-u ne postoji statistika s brojem nastupa na ovim manifestacijama, međutim, vodi se evidencija o inozemnim turnejama. Popis turneja predstavljen je u Tablici 10 prema državama sudjelovanja i godinama kad su nastupi održani.

Tablica 10. Popis inozemnih turneja KUD-a Salona u razdoblju od 1979. do 2022. (KUD Salona, interni podatci)

Država	Sekcija	Godina nastupanja
Italija	Folklorna	1979., 1982., 1985., 1994., 2022.
Bosna i Hercegovina	Folklorna; ženska klapa i orkestar	1995., 2016., 2017., 2019., 2021.
Poljska	Folklorna	1995., 2004., 2014., 2016.
Slovenija	Folklorna; mješovita klapa i orkestar	1995., 2001., 2013.
Portugal	Folklorna	1980., 1986.
Francuska	Folklorna	2006., 2015.
Njemačka	Folklorna	2009., 2019.
Makedonija	Folklorna i orkestar	2018., 2019.
Švedska	Folklorna	1981.
Danska	Folklorna	1981.

Norveška	Folklorna	1981.
Maroko	Folklorna	1983.
Brazil	Folklorna	1996.
Bugarska	Folklorna	2005.
Španjolska	Folklorna	2007.
Belgija	Folklorna	2008.
Mađarska	Folklorna	2011.
Češka	Folklorna	2012.
Crna Gora	Ženska klapa	2016.

KUD je najčešće sudjelovao u folklornim manifestacijama po Italiji i Bosni i Hercegovini gdje je gostovao pet puta, a Italija je ujedno i prva strana zemlja u kojoj su članovi folklorne sekcije ostvarili svoj nastup. Slijedi Poljska s četiri turneje te Slovenija u kojoj su članovi KUD-a dosad nastupili tri puta i to sve tri sekcije – folklorna sekcija, mješovita klapa i mandolinsko-tamburaški orkestar.

Boban je opisao i jednu od posljednjih turneja KUD-a. Riječ je o folklornom festivalu u trajanju od pet dana koji se održao 2019. u Njemačkoj. Festivalne priredbe i prezentacije odvijale su se u starom njemačkom dvorcu, a na festivalu su sudjelovali predstavnici Hrvatske, Njemačke, Belgije, Francuske i Amerike. Organiziran je na način da je svaki od pet dana u potpunosti popunjen događajima i svaki dan namijenjen je predstavljanju jedne zemlje. Na početku članovi folklornih skupina publici pričaju o državi iz koje dolaze, o tamošnjim običajima, društvu i tradiciji, a potom slijedi prezentacija plesnih koraka i prezentacija kulinarske tradicije. Na kraju dana održava se koncert u trajanju od 1 sata i 30 minuta tijekom kojeg se izvode tradicionalni narodni plesovi. KUD Salona prije samog koncerta publici je prezentacijom predstavio glavna obilježja folklornih zona u Hrvatskoj, a potom su otplesani plesovi karakteristični za svaku zonu.

4.5. Nagrade i priznanja

Tijekom svojeg dugogodišnjeg rada i djelovanja KUD Salona primio je ukupno 11 nagrada i priznanja (*Tablica 11*). Tri nagrade su iz Hrvatske: Godišnja nagrada Grada Splita 1978., Kolektivna nagrada Grada Solina 2004. te Skupna nagrada Splitsko-dalmatinske županije za doprinos kulturnom i umjetničkom razvoju iz 2013. Preostalih osam nagrada i priznanja KUD je dobio prilikom sudjelovanja na međunarodnim folklornim festivalima i manifestacijama.

Tablica 11. Nagrade i priznanja KUD-a Salona (KUD Salona, interni podatci)

Godina	Država	Vrsta nagrade / priznanja
1978.	Italija Hrvatska (Grad Split)	Nagrada za najbolju prezentaciju Godišnja nagrada Grada Splita
1980.	Portugal	Nagrada za najbolju koreografiju
1985.	Italija	Prva nagrada publike
1983.	Maroko	Zlatna medalja na Mediteranskim igrama
1995.	Italija	Nagrada za izvornu prezentaciju
2004.	Hrvatska (Grad Solin)	Kolektivna nagrada Grada Solina
2007.	Francuska	Priznanje za najbolju izvornu prezentaciju
2013.	Hrvatska (Splitsko-dalmatinska županija)	Skupna nagrada za doprinos kulturnom i umjetničkom razvoju
2014.	Poljska	Prva nagrada za koreografiju
2016.	Poljska	Priznanje za izvorno pjevanje

4.6. Sekcije i članstvo KUD-a

KUD Salona danas ima četiri sekcije koje uključuju žensku vokalnu skupinu (klapu), mandolinsko-tamburaški orkestar, folklorni ansambl i dječje folklorne skupine. U nastavku slijedi kratak opis prvih dviju sekcija, a potom se detaljnije opisuju plesne skupine unutar folklorne sekcije.

4.6.1. Ženska vokalna skupina *Salona*

Ženska vokalna skupina *Salona* trenutno ima osam iskusnih pjevačica, a od svojeg utemeljenja 2009. do danas sudjelovala je na brojnim manifestacijama i događajima diljem zemlje i inozemstva. Osim toga, klapa svake godine u Solinu organizira manifestaciju pod nazivom *Dobra večer, ružo moja* na koje poziva nekolicinu udruga koje djeluju u Solinu, a temeljni je cilj ostvariti partnersko djelovanje u svrhu zajedničkog rada na podizanju kvalitete života ranjivih skupina u društvu. Na njihovu glazbenom repertoaru nalaze se sakralne provenijencije, tradicijski napjevi, klapske skladbe te obrade modernih pjesama. Klapi je dosad uručena jedna nagrada. Riječ je o priznanju za izvorno pjevanje koje je dobiveno 2016. na folklornom festivalu u Poljskoj (KUD Salona, interni podatci).

4.6.2. Mandolinsko-tamburaški orkestar

Mandolinsko-tamburaški orkestar KUD-a Salona postoji otkad je društva, a ima ukupno deset članova, od čega četiri žene i šest muškaraca. Sastav svira na nekoliko različitih

instrumenata uključujući prvu i drugu mandolinu, mandolu, gitaru, kontrabas, prvi prim (bisernica – najmanji tamburaški instrument) i drugi prim (brač – instrument neznatno veći od bisernice koji ispušta dublji zvuk). Orkestar sudjeluje na brojnim manifestacijama, samostalno i kao pratnja folklornoj sekciji (KUD Salona, interni podatci).

4.6.3. Folklorni ansambl

Folklorni ansambl sastoji se od dvije folklorne skupine – prvog ansambla i veterana. Prvi ansambl trenutno se sastoji od 30, a veterani od 27 članova. Međutim, prema riječima gospodina Bobana, teško je sa sigurnošću odrediti kad pojedinac iz prvog ansambla prelazi u veterane s obzirom na to da ne postoji određeni kriterij po kojem se ovaj prijelaz u društvu tretira. Inače, u prvi ansambl uključuje se s otprilike 14 godina, odnosno polaskom u srednju školu, a do 14. godine plesači su dio dječjeg ansambla o kojem će se detaljnije pisati u nastavku rada. U prvom ansamblu članovi se zadržavaju dugo. Trenutno najstariji član prvog ansambla ima 40 godina, a najstariji veteran ima 68 godina. Veterane od ostalih folklornih skupina razlikuje činjenica da oni ne podliježu standardnim pravilima ponašanja i ne dolaze na probe redovito. Veteranima je folklor razonoda i nema pritiska povezanog s dolascima na probe. Oni na probe dolaze kad mogu i žele, a temeljni cilj im je međusobno druženje (KUD Salona, Nebojša Boban).

Osim folklornog ansambla postoje i dječje folklorne skupine čija se podjela i način funkcioniranja detaljno prikazuju u sljedećem poglavlju rada.

5. Dječje folklorne skupine KUD-a Salona

Informacije o vrstama dječjih folklornih skupina i članstvu dobivene su od umjetničkog voditelja folklornog ansambla Nebojše Bobana, a informacije o radu dječjih plesnih skupina dala je odgojiteljica u dječjem vrtiću i članica KUD-a Salona Gorana Vukšić.

5.1. Podjela dječjih plesnih skupina i prikaz njihovih reorganizacija od 1980. do danas

Prva dječja folklorna skupina u KUD-u Salona, tadašnjem RKUD *Dalmacijacement – Udarnik – Solin*, osnovana je 1980. pod nazivom *Pionirsko-omladinska grupa – POG*. Ova dječja skupina djelovala je zaključno s 1986. kad je ukinuta, a broj članova se u tom razdoblju mijenjao. Iz evidencije nastupa POG-a za razdoblje 1980. – 1986. vidljivo je da je skupina imala ukupno 28 članova. Od 1986. nisu postojale dječje folklorne skupine sve do 1993. kad su ponovno počele s radom, a probe su se održavale u Domu kulture Zvonimir, u centru Solina.

Tablica 12. Podjela dječjih plesnih skupina od 1980. do danas
(KUD Salona, interni podatci)

Razdoblje	Naziv plesne skupine	Uzrast djece
1980. – 1986.	Pionirsko-omladinska grupa	nije poznato
1993. – 2015.	Dječji ansambl	5. – 8. razred OŠ
2015. – 2016.	Mlađa dječja plesna skupina	1. – 4. razred OŠ
	Dječji ansambl	5. – 8. razred OŠ
2016. – 2020.	Mlađa dječja plesna skupina	1. – 2. razred OŠ
	Srednja dječja plesna skupina	3. – 5. razred OŠ
	Dječji ansambl	6. – 8. razred OŠ
2021. –	Mlađa dječja plesna skupina	1. – 4. razred OŠ
	Srednja dječja plesna skupina	5. – 6. razred OŠ
	Dječji ansambl	7. – 8. razred OŠ

Na samom početku ponovnog uvođenja dječjih plesnih skupina nekoliko su se puta mijenjale (Tablica 12) pa je sve do 2015. postojala samo jedna grupa koja je uključivala osnovnoškolce, između petog i osmog razreda. Međutim, 2015. dogodio se preokret te su osnovane plesne skupine i za mlađu djecu. Naime, u to vrijeme u dječjim vrtićima na području Solina organizirala se folklorna manifestacija pod nazivom *Oklen si dite?*, a djeca su folklornim radionicama poučavana o različitim dimenzijama folkloru i narodnim plesovima kroz dječje igre s brojalicama (o manifestaciji se detaljnije govori u sljedećem poglavlju rada). Upravo uspostavljanje vrtićke folklorne manifestacije dovelo je predsjedništvo KUD-a

Salona do potrebe uspostavljanja mlađih folklornih skupina jer se dogodilo da djeca po završetku vrtića nemaju gdje odlaziti na folklor sve do 5. razreda osnovne škole. Iz navedenog razloga uspostavljena je još jedna dječja folklorna skupina za djecu od prvog do četvrtog razreda osnovne škole, a nedugo nakon toga uvedena je nova promjena, implementacija dodatne dječje plesne skupine. Naime, u razdoblju između 2016. i 2020. postojao je veliki interes za upisom u folklor te je uvedena dodatna, treća skupina pod nazivom *Srednja dječja plesna skupina*. Do posljednje promjene došlo je nakon pojave pandemije koronavirusa koja je uzrokovala nagli pad broja djece po skupinama jer su brojni odustali od folklor, stoga je još jednom došlo do reorganizacije skupina. Trenutno još uvijek postoje tri dječje plesne skupine: mlađa koja uključuje djecu od prvog do četvrtog razreda osnovne škole, srednja koja uključuje djecu petog i šestog razreda te dječji ansambl u kojem plešu djeca koja pohađaju sedmi i osmi razred osnovne škole. Svaka plesna skupina sastoji se od 18 do 20 djece. Najstarija plesna skupina, dječji ansambl, prestaje s radom u trenutku kad djeca krenu u srednju školu. Dakle, završetkom osmog razreda osnovne škole prestaju biti članovi dječjeg ansambla te oni koji posjeduju talent prelaze u prvi ansambl (KUD Salona, interni podatci).

5.2. Interes djece za folklorom

Gospodin Boban objašnjava kako je interes djece za folklorom velik. Općenito se djevojčice na folklor upisuju više od dječčaka, a one se i dulje zadržavaju. Postoje dva razdoblja u kojima djeca najčešće odustaju od folklor, u prvom te u sedmom i osmom razredu osnovne škole, dakle djeca iz mlađe plesne skupine te iz dječjeg ansambla. Što se tiče mlađe dječje skupine, ona je najkritičnija jer tad najveći broj djece odustaje. Naime, folklor je na samom početku djeci zanimljiv, međutim, premda brojna djeca ovaj interes zadrže, ipak je veliki broj onih koji se zasite plesa. U drugom slučaju, kod djece u sedmom i osmom razredu osnovne škole zabilježen je najveći odljev dječčaka. To je ujedno i razdoblje puberteta u kojem dječčaci gube interes za folklorom i radije se odlučuju za bavljenje organiziranim sportskim aktivnostima poput nogometa i košarke.

Boban se osvrnuo i na dječje talente ističući kako se talent može procijeniti već u početnim fazama iako je to kod djece u prvom i drugom razredu dosta otežano, međutim, kad stasaju, puno je lakše uočiti je li pojedinac nadaren ili nije.

5.3. Opis rada s djecom i prikaz plesnih koreografija

S obzirom na to da Gorana Vukšić vodi folklorne probe za mlađu dječju plesnu skupinu, a ujedno je i detaljno upoznata s načinom rada srednje plesne skupine i ansambla, pružila je kratak opis svojeg rada s djecom te navela plesne koreografije kojima se KUD Salona koristi.

5.3.1. Mlada dječja plesna skupina

Nakon upisa, kad djeca dođu na prvu probu folklor, kratko ih se upoznaje s pojmom folklor, važnosti njegovanja hrvatske tradicije i običaja te im se objašnjavaju glavne specifičnosti hrvatskih folklornih zona kako bi razumjeli zašto su narodne nošnje različite te kakve tradicionalne plesove ima svaka zona. Ovo obično potakne interes djece, a često su i sami dosta informirani s obzirom na to da se djeca na području Solina s folklorom susreću već u vrtiću. Pri završetku prvog sata provodi se kratko testiranje ritmičkih sposobnosti djece, a već na sljedećem satu tijekom proba počinje se s aktivnim radom i učenjem koreografija.

S mlađom dječjom plesnom skupinom za početak se izvode različite vježbe s ciljem usvajanja osnovnih formi koje se pojavljuju u narodnim plesovima. To uključuje hodanje u liniji, vlakiću i krugu uz glazbenu podlogu. Riječ je o osnovnim elementima bez kojih se ne može krenuti učenje koreografije. Ovaj, tzv. pripremni, dio obično je kratak i traje između jednog i tri sata poduke, ovisno o samoj djeci i njihovoj sposobnosti savladavanja navedenih vještina. Potom se kreće s aktivnim radom na koreografijama i pripremi za Božićni koncert.

Slika 15. Tekstovi pjesama za dječje igre s pjevanjem (Knežević, 2002; 2012)

Plesne koreografije podrazumijevaju dječje igre s pjevanjem preuzete od Gorana Kneževića (2002; 2012), a prilikom pripreme za Božićni koncert najčešće se izvodi nekoliko sljedećih koreografija: *Mi smo djeca vesela* (slavonska igra s pjevanjem), *Ide maca oko tebe* (slavonska igra s pjevanjem), *Ko je moje guske krao* (posavska igra s pjevanjem) i *Igra šeta* (dalmatinska igra s pjevanjem). Tekstovi pjesmica iz navedenih koreografija prikazani su na *Slici 15*. Uz svaku pjesmicu dolazi i pripadajuća plesna koreografija. Primjerice, u dalmatinskoj koreografiji *Igra šeta*, koja je izvedena i na Završnom koncertu u lipnju 2022., djeca se hvataju u kolo i hodaju u smjeru kazaljke na satu, a unutar kola nalazi se jedno dijete koje u skladu s tekstom pjesmice korača unutar kruga obilazeći ostale plesače i pritom bira osobu s kojom će zaplesati. Kad izabere plesnog partnera, a on na to pristane, držeći se plešu ukруг i poskakuju.

Tablica 13. Igre s pjevanjem u izvedbi mlađe dječje plesne skupine na Završnom koncertu 11. lipnja 2022. (KUD Salona, interni podatci)

Dalmacija	Posavina
<i>Imate li čo šoldat</i>	<i>Savila se bijela loza vinova</i>
<i>Anđeli</i>	<i>Ko je moje guske krao</i>
<i>Kolo, kolo, bit će pir</i>	<i>Doletjela mala ptica</i>
<i>Ciciljona</i>	<i>Škanjec</i>
<i>Pljeskom, pljeskom</i>	<i>Djeca bi se igrala</i>
<i>I okolo se vata</i>	

Pripreme za Završni koncert obično uključuju izvedbu velikog broja igara s pjevanjem. Za koncert održan 11. lipnja 2022. odabrano je ukupno 11 igara s pjevanjem, šest tradicionalnih za Dalmaciju i pet tradicionalnih za Posavinu, čiji se popis nalazi u *Tablici 13*.

Slika 16. *Kolo, kolo, bit će pir* u izvedbi mlađe dječje plesne skupine na Završnom koncertu dječjih folklornih skupina (KUD Salona, Arhiva)

Izuzev dječjih igara s pjevanjem s mlađom dječjom skupinom radi se još i na učenju tradicionalnih dječjih brojalica, također preuzetih od Kneževića (2002), te na učenju dalmatinskih recitacija i igrokaza o *Tri kralja*.

Mlađa dječja skupina ujedno je i jedina dječja skupina u KUD-u Salona koja nema narodne nošnje, već imaju nošnju koja se sastoji od bijelih haljina za djevojčice te bijelih hlača, bijelih košulja i crnih prsluka za dječake (*Slika 14*). Ova nošnja najviše odgovara opisu slavonskih nošnji. Djevojčice na raspolaganju imaju i nošnju koja uključuje bijele košulje i modre suknje koje predstavljaju dalmatinsku nošnju (*Slika 16*).

5.3.2. Srednja dječja folklorna skupina

U srednju dječju plesnu skupinu spadaju djeca koja pohađaju peti i šesti razred osnovne škole i koja su za vrijeme dok su pripadala mlađoj plesnoj skupini usvojila većinu koreografija koje se upotrebljavaju u igrama s pjevanjem. S ovom skupinom počinje se raditi na većini standardnih koreografija koje se plešu u KUD-u. To uključuje *Stare splitske plesove*, *Ražanačko kolo* i *Bunjevačke plesove*. S obzirom na to da su navedeni narodni plesovi dosta zahtjevni za djecu između 11 i 13 godina starosti, koja pripadaju srednjoj plesnoj skupini, uče se samo dijelovi koreografije koji se potom izvode na Božićnom koncertu, a na Završnom koncertu izvode cijelu koreografiju.

Primjerice, na Završnom koncertu iz lipnja 2022. izveli su dvije koreografije. Koreografiju *Stari splitski plesovi* izveli su zajedno s dječjim ansamblom, a koreografiju *Dječji plesovi iz Međimurja* izveli su samostalno (*Slika 17*). S potonjom su koreografijom nastupili i na 10. županijskoj smotri dječjeg folklora u Kaštel Sućurcu.

Slika 17. Srednja dječja plesna skupina pleše *Dječje plesove iz Međimurja* na Završnom koncertu 11. lipnja 2022. (KUD Salona, Arhiva)

Za razliku od mlađe plesne skupine srednja skupina bolje je opremljena u pogledu nošnji. Oni posjeduju splitske nošnje (*Slika 12*) te nošnju karakterističnu za panonsku folklornu zonu koja je kombinacija drugih nošnji. Osnovni dijelovi nošnje uključuju bijele haljine za djevojčice te bijele hlače i košulje za dječake, a potom se na njih kombiniraju različiti drugi odjevni predmeti i dodatci kako bi se nošnja što bolje uklopila i prilagodila izgledu tradicionalnih nošnji panonske zone.

5.3.3. Dječji ansambl

Kad prijeđu u dječji ansambl, djeca su spremna na učenje svih koreografija koje izvodi prvi ansambl. Ovo uključuje većinu koreografija ranije prikazanih u *Tablici 8*. Za razliku od srednje plesne skupine koja uči tek nekoliko odabranih koreografija, dječji ansambl uči ih sve. Osim toga članovi dječjeg ansambla imaju sve nošnje koje ima i prvi ansambl. Na *Slici 18* prikazani su članovi dječjeg ansambla dok plešu *Ražanačko kolo* u prikladnim nošnjama, a s istom su koreografijom nastupili i na 10. županijskoj smotri dječjeg folkloru u Kaštel Šućurcu (KUD Salona, interni podatci).

Slika 18. Dječji ansambl izvodi *Ražanačko kolo* na Završnom koncertu 11. lipnja 2022. (KUD Salona, Arhiva)

Kad članovi dječjeg ansambla krenu u srednju školu, prestaju biti dio dječjih folklornih skupina i prelaze u prvi ansambl. Pritom se izvode i različita testiranja kako bi se provjerile njihove glasovne i ritamske sposobnosti. Od njih se najčešće traži da ponove otkucane ritmove i slično. Na ovaj način ujedno se stječe bolji uvid u kvalitetu glazbenih i plesnih sposobnosti pojedinaca, što olakšava odabir onih koji će sudjelovati u natjecanjima ili na određenim nastupima.

6. Smotra tradicijskih dječjih igara – *Oklen si dite?*

Većina informacija i podataka za izradu ovog poglavlja rada dala je Mirjana Rizvan, odgojiteljica, savjetnica i organizatorica brojnih vrtićkih manifestacija među kojima je i folklorna manifestacija *Oklen si dite?*

Na početku treba objasniti poveznicu KUD-a Salona i vrtićkog folklora u Solinu, a potom će se više pisati o manifestaciji. Naime, KUD Salona, točnije njegova članica, pok. Maja Matas (*Slika 19*) dala je veliki doprinos ulasku folklora u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje Dječji vrtić *Cvrčak* Solin i sve njegove objekte, uključujući ispostave u Klisu, Dugopolju i Muću. Prema podacima arhive KUD-a Salona, Maja Matas (rođ. Jozić) bila je članica društva četiri godine, svoje prve nastupe u sastavu prvog ansambla započela je 1995., a do kraja 1999. ostvarila je ukupno 27 nastupa na javnim događajima, festivalima i manifestacijama. Oni koji su ju dobro poznavali ističu kako je Maja „živjela folklor“, a tu svoju ljubav prenijela je i na vlastiti posao, u Dječji vrtić *Cvrčak* Solin gdje je radila kao odgojiteljica.

Slika 19. Maja Matas (krajnje lijevo), utemeljiteljica folklorne manifestacije *Oklen si dite?* (KUD Salona, arhiva)

Premda nije začetnica same ideje, Matas je pomogla da se folklor u solinskim vrtićima podigne na višu razinu. Sve je započelo 2007. u solinskom vrtićkom objektu *Škrinjica* gdje su odgojiteljice, u dogovoru s roditeljima, odlučile provoditi rad s djecom u području folklora te su osnovale folklornu radionicu *Cinguli-ranguli*. Nedugo nakon Maja Matas zamijetila je kvalitetu ovakvog rada s djecom te predložila organiziranje dječje smotre folklorne umjetnosti i stvaralaštva. To je utjecalo na širenje ideje među vrtićkim objektima, osnivanje novih folklornih igraonica, njihovu verifikaciju koju je donijelo Ministarstvo te organizaciju manifestacije *Oklen si dite?* Manifestacija se prvi put održala 2008. u Domu kulture Zvonimir

i otada do danas organizira se svaku godinu, izuzev razdoblja tijekom korona krize. Tijekom 2015., nakon smrti Maje Matas, manifestacija je u spomen na nju preimenovana te se danas zove *Oklen si dite? – Maja Matas*.

6.1. Organizacija dječjeg folklora kroz folklorne igraonice i desetosatni vrtićki program

Da bi se steklo bolje razumijevanje u organizaciju folklora vrtićke djece, potrebno je objasniti strukturu Dječjeg vrtića *Cvrčak* Solin. Vrtić je osnovan prije 31 godinu, odnosno 1991., a sastoji se od ispostava Solin, Muć, Dugopolje i Klis. Trenutno pod *Cvrčkom* posluje ukupno 19 objekata, od čega ih je 14 na području Solina, dva u općinama Muć i Klis te jedan u općini Dugopolje. U navedenim objektima postoji 48 odgojnih skupina (Dječji vrtić *Cvrčak* Solin, 2022).

Rizvan objašnjava kako se folklor na samom početku uvođenja folklora u vrtiće odvijao samo u vrtićkom objektu *Škrinjica* kao folklorna igraonica, a potom se praksa prenijela i na ostale vrtiće koji su folklor uveli u svoje desetosatne vrtićke programe. Uskoro je u Solinu ispostavljena folklorna igraonica *Labud*, a posljednjih nekoliko godina postoji i folklorna igraonica *Zagora* koja se održava u Klisu.

Navedene folklorne igraonice odvijaju se izvan desetosatnog odgojno-obrazovnog programa i u njima mogu sudjelovati sva zainteresirana djeca iz svih vrtića. Programi počinju i završavaju sukladno početku i završetku pedagoške godine. Na početku pedagoške godine roditeljima se dijele letci s informacijama o upisu, a same igraonice organizirane su dva puta tjedno u popodnevnim satima. Poučavanje djece rane i predškolske dobi folkloru te tradiciji i narodnim običajima Hrvata provode odgojiteljice, a probe traju u prosjeku između sat i sat i pol vremena. Kako objašnjava Rizvan, vrtićka folklorna igraonica ima jednak način funkcioniranja kao i mlađa dječja plesna skupina u KUD-u Salona. Djecu se uči o folkloru i stječu razumijevanje hrvatske kulture, običaja i tradicije, uče zagonetke, brojalice i igre s pjevanjem. Međutim, folklorne igraonice nisu jedini način učestvovanja djece i priprema za folklornu manifestaciju *Oklen si dite?* Drugi oblik rada s djecom provodi se unutar vrtićkih objekata, u okviru desetosatnog odgojno-obrazovnog programa. Na ovaj način sva djeca s područja Solina i pripadajućih ispostava u drugim općinama sudjeluju u folkloru.

Tijekom radionica i folklorne poduke djecu se upoznaje s kulturnom baštinom mjesta u kojem žive, ali i baštinom ostatka Hrvatske. Uče o načinu života njihovih djedova i baka, upoznaju se s različitim starim predmetima te i sami sudjeluju u njihovoj izradi. Djeci se također različitim pričama opisuju hrvatski narodni običaji u pokladno vrijeme i u vrijeme

blagdana. Iz Dječjeg vrtića *Cvrčak* Solin smatraju kako je upoznavanje s hrvatskom tradicijom za djecu iznimno važno jer će na taj način od najranije dobi shvatiti značaj kulturne baštine, običaja, narodnih plesova, glazbe i umjetnosti te način njezina prijenosa s koljena na koljeno (Pavlović, Mikas i Grbić, 2018).

6.2. Opis manifestacije

Naziv manifestacije *Oklen si dite?* proizašao je iz stihova pjesme *S kolina na kolino* koju je napisala splitska spisateljica, a ujedno i odgojiteljica, Zvezdana Čagalj. Prva manifestacija, održana 2008., započela je recitacijom tih stihova, a ista je praksa nastavljena do danas. Stihovi pjesme prikazani su u nastavku:

S KOLINA NA KOLINO	
<i>A, oklen si dite?</i>	<i>A, di ćeš sad dite?</i>
<i>Sa didova kolina,</i>	<i>mislina u prija,</i>
<i>iz babine priče,</i>	<i>dilima u sutra,</i>
<i>materina sna –</i>	<i>s teplinom u duši</i>
<i>otalen se niče!</i>	<i>čekat nova jutra.</i>
<i>Ma, oklen si dite?</i>	<i>A, za koga, dite?</i>
<i>Iz babini' bora,</i>	<i>za budućnost bića</i>
<i>iz žujave ruke,</i>	<i>kom' ću život dati,</i>
<i>materini' zora</i>	<i>za najdraže svoje</i>
<i>o ćaćine muke!</i>	<i>sve ću sačuvati!</i>

U 2018. izdana je i publikacija za roditelje i odgojitelje djece predškolske dobi pod nazivom *Oklen si dite?*, a u njoj Davor Mikas rad ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje s djecom u području folkloru opisuje sljedećim riječima: „Očuvanje i njegovanje osobnog, nacionalnog i kulturnog identiteta putem spajanja prošlosti i sadašnjosti, događa se na najbolji mogući način. Na taj način trga se od zaborava nasljeđe naših očeva i djedova i prenosi mlađim naraštajima da se ne zaboravi.“ (Pavlović, Mikas i Grbić, 2018).

Sama manifestacija održava se svake godine tijekom travnja u Domu kulture Zvonimir u organizaciji Dječjeg vrtića *Cvrčak* Solin, a na njoj sudjeluju vrtićka djeca iz brojnih vrtićkih objekata te djeca koja su članovi folklornih radionica *Labud* i *Zagora*. Točke uključuju različite recitacije, dječje brojalice i igre s pjevanjem preuzete od Kneževića. Na *Slici 20* prikazan je promotivni plakat manifestacije iz travnja 2022.

Slika 20. Plakat manifestacije *Oklen si dite? – Maja Matas*

Izvor: <https://www.dalmacijadanas.hr/wp-content/uploads/2022/04/Plakat.pdf> (preuzeto: 28. kolovoza 2022.)

Za potrebe nastupa na manifestaciji vrtićke skupine imaju i nošnje koje su proizvod rada odgojiteljica koje su same sašile nošnje za djevojčice i dječake, a šalju se i posuđuju između vrtićkih objekata. U početku su postojale samo plavo-bijele mornarske nošnje koje su predstavljale Dalmaciju, a danas na raspolaganju postoje i slavonske nošnje. Riječ je o bijelim

haljinama za djevojčice ukrašenim crvenom vrpcom oko struka te bijelim košuljama i hlačama za dječake (Slika 21).

Slika 21. Improvizirane dalmatinske (a) i slavonske (b) nošnje dječjih vrtićkih skupina

Izvor: <<https://www.djecjivrtic-cvrcaksolin.hr/13-po-redu-smotra-tradicijskih-djecjih-igara-oklen-si-dite-maja-matas.artbpP.php>>, pristupljeno: 28. kolovoza 2022.

7. Zaključak

Ovim preglednim radom prikazan je povijesni razvoj KUD-a Salona, društva koje potječe iz 1943. i koje svojim dugogodišnjim radom i djelovanjem njeguje tradicijske običaje Hrvata i folkloru poučava na stotine odraslih i djece s područja Solina.

Od 1975., kad je folklorna sekcija počela s radom, do kolovoza 2022. otplesano je ukupno 30 koreografija s kojima je odrađeno 3929 nastupa u zemlji i inozemstvu, a na mnogim nastupima društvo je primilo čitav niz nagrada i priznanja. KUD danas ima četiri sekcije uključujući folklorni ansambl, dječje plesne skupine, ženski vokalni sastav (klapu) i mandolinsko-tamburaški orkestar unutar kojih je više od 140 članova.

Društvo je tijekom svojih 79 godina djelovanja doživjelo brojne promjene, od unutarnje reorganizacije do vanjskih utjecaja čije su posljedice utjecale na izmjene prakticiranih koreografija i slično. Prva velika promjena dogodila se 1974. kad je dotadašnji *Udarnik* promijenio naziv u RKUD *Dalmacijacement – Udarnik – Solin* i došlo je do reorganizacije u društvu. Značajna financijska stabilnost koju je društvo u to vrijeme uživalo omogućila je privlačenje čitavog niza eminentnih imena iz glazbenog i folklornog područja koja su zaslužna za podizanje društva na višu razinu i njegov aktivniji rad na promicanju hrvatske tradicijske baštine i folklornog stvaralaštva. Druga velika promjena dogodila se raspadom bivše države, što je utjecalo na promjenu repertoara plesnih koreografija društva. Sve koreografije koje nisu predstavljale hrvatski folklor izbačene su s plesnog repertoara. Članovi KUD-a danas plešu isključivo plesove koji karakteriziraju četiri hrvatske folklorne zone – Posavinu i Jadransku, Dinarsku i Alpsku regiju.

Rad s djecom u KUD-u započeo je 1980. uspostavljanjem *Omladinsko-pionirske grupe* u kojoj su sudjelovala djeca različitih uzrasta. Grupa je postojala šest godina, a ukinuta je 1986., najviše zbog nemogućnosti pronalaska adekvatnog prostora za izvođenje plesnih proba s obzirom na to da je u to vrijeme postojala nestalnost i probe su se odvijale na više različitih mjesta diljem Solina. S dječjim skupinama ponovno se započelo 1993. kad je uspostavljen dječji ansambl, a uključivao je djecu od petog do osmog razreda osnovne škole. Ova praksa nastavljena je sve do 2015. kad su u KUD-u shvatili kako, zbog uspostave folklornih igraonica u organizaciji Dječjeg vrtića *Cvrčak* Solin, nastaje prazan prostor od polaska u prvi razred sve do petog razreda osnovne škole i kako djeca nemaju gdje odlaziti na folklorne probe. Naime, 2007. u solinsku ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje uveden je folklor, prvo kao dio desetosatnog odgojno-obrazovnog programa, a kasnije su osnovane i folklorne igraonice *Labud* u Solinu i *Zagora* u Klisu. Igraonice djecu ranog i

predškolskog uzrasta poučavaju starohrvatskoj tradiciji i običajima te brojnim plesnim koreografijama na temelju igara s pjevanjem te s njima sudjeluju na smotri dječjih tradicijskih igara *Oklen si dite?* – *Maja Matas*, koja se svake godine održava u Domu kulture Zvonimir u Solinu. Folklor je u vrtićima najviše utjecao na reorganizaciju dječjih skupina u KUD-u Salona pa je društvo 2015. započelo s folklornim skupinama koje uključuju djecu od prvog do osmog razreda osnovne škole. Otada do danas nekoliko su se puta mijenjale, a trenutno djeluju tri dječje plesne skupine – mlađa dječja plesna skupina, srednja dječja plesna skupina i dječji ansambl.

Za kraj je potrebno navesti kako postoji i povezanost između KUD-a Salona i vrtićkog folklora kroz bivšu članicu KUD-a, a ujedno i odgojiteljicu, pok. Maju Matas koja je dala svoj veliki doprinos manifestaciji *Oklen si dite?* čijem je nazivu posthumno pridodano i njezino ime u znak zahvale i spomena na njezin lik i djelo. Ovo je dobar pokazatelj simbioze između KUD-a Salona i Dječjeg vrtića *Cvrčak* Solin na čijoj su manifestaciji članovi KUD-a česti gosti.

Sažetak

U ovom diplomskom radu napravljen je pregled povijesnog razvoja KUD-a Salona od njegova utemeljenja do danas prikazom glavnih obilježja i promjena koje su se tijekom vremena događale u društvu. Osim toga, istaknuta je povezanost KUD-a Salona sa solinskom ustanovom za rani i predškolski odgoj i obrazovanje Dječji vrtić *Cvrčak* Solin kroz manifestaciju *Oklen si dite? – Maja Matas*. KUD Salona utemeljen je 1943. kao mješoviti zbor *Udarnik*, a njegova folklorna sekcija kreirana je deset godina kasnije. Uz folklornu sekciju društvo ima još i mandolinsko-tamburaški orkestar koji postoji otkad je društva te žensku vokalnu skupinu utemeljenu 2009. Tijekom svojeg postojanja društvo je ostvarilo više od tri tisuće nastupa u zemlji i inozemstvu na kojima je otplesano ukupno 30 različitih koreografija, a pri čemu su primljene brojne nagrade i priznanja. Nakon Domovinskog rata sve koreografije iz bivše države uklonjene su s plesnog repertoara, a danas se izvode samo koreografije koje predstavljaju hrvatsku tradiciju i folklorno stvaralaštvo. Društvo je prvu dječju folklornu skupinu osnovalo 1980. pod imenom *Pionirsko-omladinska grupa*. S radom je prestala 1983. da bi se dječje skupine ponovno pokrenule 1993., a sve do 2015. uključivale su samo djecu od petog do osmog razreda osnovne škole. U međuvremenu u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje Dječji vrtić *Cvrčak* Solin započeto je s folklornom manifestacijom *Oklen si dite?* u čijoj je organizaciji sudjelovala pok. Maja Matas, bivša članica KUD-a Salona i odgojiteljica u vrtiću. S obzirom na to da je uspostavljanje folkloru u odgojno-obrazovni program djece u ranoj i predškolskoj dobi stvorilo problem nemogućnosti pohađanja folkloru između vrtića i petog razreda osnovne škole, KUD Salona uspostavio je dodatne dječje plesne skupine pa danas postoje mlađa dječja plesna skupina (1. – 4. razred osnovne škole), srednja dječja plesna skupina (5. – 6. razred) i dječji ansambl (7. i 8. razred).

Ključne riječi: *folklor, KUD Salona, povijesni razvoj, Oklen si dite*

Summary

In this thesis, an overview of the historical development of KUD Salona from its foundation to the present day was made through the presentation of the main characteristics and changes that occurred in society over time. In addition, the association of KUD Salona with the Solin institution for early and preschool education, Dječji vrtić *Cvrčak* Solin, was highlighted through the event *Oklen si dite? – Maja Matas*. KUD Salona was founded in 1943 as a mixed quire named *Udarnik*, and its folklore section was created ten years later. In addition to the folklore section, the society also has a mandolin-tambourine orchestra that has existed since the society, and a female vocal group was founded in 2009 and. During its existence, KUD Salona performed over 3,000 performances in the country and abroad, where a total of 30 different choreographies were danced, and many awards and recognitions were received. After the Homeland War, all choreographies from the former state were removed from the dance repertoire, and today only choreographies representing Croatian tradition and folklore are performed. KUD Salona founded its first children's folklore group in 1980 under the name *Pionirsko-omladinska grupa*. It stopped working in 1983, but the children's groups were started again in 1993, and until 2015, they only included children from the 5th to the 8th grade of elementary school. In the meantime, Dječji vrtić *Cvrčak* Solin, an institution for early and preschool education, started with the folkloric event *Oklen si dite?*, organized by Maja Matas, a former member of KUD Salona and kindergarten educator. Considering that the establishment of folklore in the educational program of children in early and preschool age created the problem of the impossibility of attending folklore between kindergarten and the 5th grade of elementary school, KUD Salona filled that "hole" by establishing additional children's dance groups, so today there are: junior children's dance group (1st - 4th grade of elementary school), secondary children's dance group (5th - 6th grade) and children's ensemble (7th and 8th grade).

Keywords: *folklore, KUD Salona, historical development, Oklen si dite*

Literatura

1. Asante, E. (2016). Elements of Theatre In Traditional Rituals and Ceremonies of Ghana. *International Journal of Research in Social Sciences and Humanities*, 6(4), str. 12–22.
2. Benc-Bošković, K. (1986). *Narodna nošnja Podravine – Koprivnički Ivanec*. Zagreb: Kulturno prosvjetni sabor Hrvatske.
3. Bronner, S. J. (2017). *Folklore: The Basics*. New York: Routledge.
4. Čapo Žmegač, J., Muraj, A., Vitez, Z., Grbić, J. i Belaj, V. (1998). *Hrvatska etnografija*. Zagreb: Matica Hrvatska.
5. Discogs (2022). *Mandolinistički Solisti RKUD-a „DC Udarnik“ Solin – Jugoslavija*. <<https://www.discogs.com/release/5146611-Mandolinisti%C4%8Dki-Solisti-RKUD-a-DC-Udarnik-Solin-Jugoslavija-dirigent-Marinko-Katunari%C4%87-Mandolinist>>, pristupljeno: 13. kolovoza 2022.
6. Dječji vrtić Cvrčak Solin (2022). Osnivači. <<https://www.djecjivrtic-cvrcaksolin.hr/osnivaci.artYKV.php>>, pristupljeno: 28. kolovoza 2022.
7. Drandić, D. (2010). *Tradicijska glazba u kontekstu interkulturalnih kompetencija učitelja*. Pula: Pučko otvoreno učilište.
8. Duncan, E. (1946). 'Folk-lore': William John Thomas. *California Folklore Quarterly*, 5(4), str. 355–374.
9. Dundes, A. (1965). *The Study of Folklore*. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice Hall, Inc.
10. FDK Omiš (2013). Vinko Lesić. <<https://fdk.hr/osoba/vinko-lesic/>>, pristupljeno 17. kolovoza 2022.
11. Folklorno društvo Pazin (2022). *Narodna nošnja središnje Istre*. <<https://fd-pazin.hr/narodna-nosnja-sredisnje-istre/>>, preuzeto: 9. kolovoza 2022.
12. Gabbert, L. (2018). Folk Drama. *Humanities*, 7(2), str. 1–11.
13. Graham White, A. (1992). The Characteristics of Traditional Drama. *Theater*, str. 11–24.
14. Ivančan, I. (1985). *Narodni plesni običaji južne Dalmacije: Narodna plesna kultura u Hrvata*. Zagreb: Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske.
15. Ivančan, I. (1996). *Narodni plesni običaji u Hrvata*. Zagreb: Hrvatska matica iseljenika – Institut za etnologiju i folkloristiku.

16. Klisović, J. (2010). Vjesnik – Predani čuvari ojkalice. *Ministarstvo kulture i medija*. <<https://min-kulture.gov.hr/print.aspx?id=6298&url=print>>, pristupljeno: 6. kolovoza 2022.
17. Knežević, G. (2002). *Naše kolo veliko: Hrvatski dječji folklor*. Drugo izdanje. Zagreb: Ethno.
18. Knežević, G. (2012). *Sad se vidi, sad se zna: Hrvatske tradicijske igre s pjevanjem*. Zagreb: Ethno.
19. Kosh, G. (2014). Definition, Function and Genres. Unit 1 in: Course "*Documentation, Preservation and Conservation of Culture*" (str. 7–19.). Ignou, The Peoples University. <<https://egyankosh.ac.in/bitstream/123456789/38805/1/Unit-1.pdf>>, pristupljeno 16. srpnja 2022.
20. KUD Salona (2022). *Facebook*. <<https://hr-hr.facebook.com/kud.Salona>>, pristupljeno: 6. kolovoza 2022.
21. KUD Salona, Arhiva (podatci prikupljeni 15. kolovoza 2022.).
22. Lee Utley, F. (1965). Folk Literature: An Operational Definition. U: Dundes, A. (ed). *The Study of Folklore* (str. 7–25.). Englewood Cliffs, N. J.: Prentice Hall, Inc.
23. Maljković, Z., Vitez, Z., Marks, Lj., Lozica, I., Muraj, A., Zebec, T., Marošević, G., ur. (2016). *Hrvatski običaji i druge tradicije*. Zagreb: Mozaik knjiga.
24. Marošević, G. (2016). Folklorna glazba. U: Maljković, Z., Vitez, Z., Marks, Lj., Lozica, I., Muraj, A., Zebec, T., Marošević, G., (ur.), *Hrvatski običaji i druge tradicije* (str. 269–317.). Zagreb: Mozaik knjiga.
25. Martinić, V. (2012). Tradicijska glazbala Bjelovarsko-bilogorske županije (Bilogora, Moslavina, Slavonija). U: M. Medak (ur.), *Naša prošlost je naša budućnost* (str. 16–21). Bjelovar: Turistička zajednica Bilogora-Bjelovar.
26. McNeill, L. S. (2013). *Folklore Rules: A Fun, Quick, and Useful Introduction to the Field of Academic Folklore Studies*. Boulder, Colorado: The University Press of Colorado.
27. Menart (2022). KUD Salona – Ženska vokalna skupina. <<https://www.menart.hr/glazba/hr/kud-Salona>>, pristupljeno: 15. kolovoza 2022.
28. Meneš, M. (2007). *Hrvatske narodne poslovice*. Zagreb: Homer studio. <http://os-veliko-trgovisce.skole.hr/upload/os-veliko-trgovisce/images/static3/919/attachment/hrvatske_narodne_poslovice.pdf>, pristupljeno 16. srpnja 2022.

29. McCormick, C. T. i Kennedy White, K. (2011). *Folklore: An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music and Art*. 2nd edition. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO.
30. Miholić, I. (2009). *Hrvatska tradicijska glazba: Gorska Hrvatska*. Zagreb: Profil International.
31. Ministarstvo kulture i medija (2022). Nematerijalna dobra upisana na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. *min-kulture.gov.hr* <<https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/5337>>, pristupljeno 21. srpnja 2022.
32. Močinić, S. i Crnčić Brajković, M. (2018). Tradicijska glazba Istre u nastavi glazbene kulture nižih razreda osnovne škole. *Life and school: Journal for the theory and practice of education*, 61(1), str. 141–152.
33. Norac Kevo, P. (2017). *Povijest sporta u općini Otok*. Solin, Otok: Jafra-print d. o. o.
34. Pavlović, Ž., Mikas, D. i Grbić, M. (2018). *Oklen si dite? Publikacija za roditelje i odgojitelje djece predškolske dobi*. Split: Impressum.
35. Pjesmice za djecu (2022). *Narodne zagonetke*. <<http://www.pjesmicezadjecu.com/zagonetke-za-djecu/narodne-zagonetke.html>>, pristupljeno 16. srpnja 2022.
36. Službene mrežne stranice Grada Vrlike (2019). Nijemo kolo - od Dalmatinske zagore do svjetskih pozornica. *vrlika.hr*. <<https://www.vrlika.hr/index.php/kultura/item/1254-nijemo-kolo-od-dalmatinske-zagore-do-svjetskih-pozornica>>, pristupljeno 22. srpnja 2022.
37. Shaika, S. i Misra, K. D. (2020). Folklore and Mass media in Kashmir: A Quantitative Analysis. *International Journal of Scientific & Technology Research*, 9(2), str. 4447–4451.
38. Svalina, V. (2012.) Tradicijsko pjevanje u glazbeno-folklornim područjima panonske zone. U: B. Žakula (ur.) *Zbornik radova 17. seminara folklor Panonske zone* (str. 184–192.). Vinkovci: Kulturni centar Gatalinka.
39. Španiček, Ž. (2010). *Bizovačka narodna nošnja*. Bizovac: Matica hrvatska Bizovac. <<http://www.opcina-bizovac.hr/download/bizovacka-narodna-nosnja.pdf>>, preuzeto: 9. kolovoza 2022.
40. Tatai, D. (2021). *Tradicijska glazba u nastavi glazbene kulture*. Završni rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera.

41. Travirka, A. (2005). *Dalmacija: povijest, kultura, umjetnička baština*. Zadar: Forum d. o. o.
42. Turistička kultura (2009). Vrlička nošnja. *Slide Share*. <<https://www.slideshare.net/turistickakultura/vrlika-nonja>>, pristupljeno: 3. kolovoza 2022.
43. UNESCO (2011). Nijemo kolo, silent circle dance of the Dalmatian hinterland. *ich.unesco.org* <<https://ich.unesco.org/en/RL/nijemo-kolo-silent-circle-dance-of-the-dalmatian-hinterland-00359>>, pristupljeno 22. srpnja 2022.
44. Varenica, K. (2019). Nijemo kolo – od Dalmatinske zagore do svjetskih pozornica. *Hrvatska katolička mreža*. <<https://hkm.hr/kulturni-biseri/nijemo-kolo-od-dalmatinske-zagore-do-svjetskih-pozornica/>>, pristupljeno 22. srpnja 2022.
45. Vitez, Z. i Muraj, A. (2001). *Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha*. Zagreb: Barbat d. o. o.
46. Vladić-Mandarić, L. (2013). Etnomuzikologija u svom povijesnom razvoju. *Medijski dijalozi – časopis za istraživanje medija i društva*, 15(6), str. 629–644.
47. Žibek, J. (2016). *Folklorne igre i plesovi u nastavi glazbene kulture od 1. do 4. razreda*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski studij.

Popis slika

<i>Slika 1.</i> Prikaz kola u kojem plesači poskakuju u zrak s obje noge (Varenica, 2019)	10
<i>Slika 2.</i> Nijemo kolo (UNESCO, 2011).....	11
<i>Slika 3.</i> Podjela Hrvatske prema folklornim zonama (Hrvatski Folklor, 2022)	12
<i>Slika 4.</i> Drmeš u manjim zatvorenim kolima	14
<i>Slika 5.</i> Tambura (a), gajde (b), cimbal (c) i citra (d) (Tatai, 2021)	14
<i>Slika 6.</i> Vrlička muška i ženska nošnja (KUD Salona, Facebook, 2022).....	16
<i>Slika 7.</i> Tradicionalne nošnje Splita (a), Suska (b) i Dubrovnika (c)	18
<i>Slika 8.</i> Moreška (a) i lindo (b).....	19
<i>Slika 9.</i> Bizovačka (a) i istarska (b) nošnja (Španiček, 2010; Folklorno društvo Pazin, 2022)20	
<i>Slika 10.</i> Izgled albuma mandolističkih solista iz 1982. (Discogs, 2022)	24
<i>Slika 11.</i> Logo KUD-a Salona (KUD Salona, Arhiva)	25
<i>Slika 12.</i> Stari splitski plesovi (KUD Salona, Facebook, 2022)	27
<i>Slika 13.</i> Banatska (a), bunjevačka (b) i vrlička (c) nošnja u posjedu KUD-a Salona (KUD Salona, Arhiva).....	29
<i>Slika 14.</i> Narodna nošnja za najmlađu plesnu skupinu (KUD Solin, Arhiva).....	29
<i>Slika 15.</i> Tekstovi pjesama za dječje igre s pjevanjem (Knežević, 2002; 2012).....	36
<i>Slika 16.</i> <i>Kolo, kolo, bit će pir</i> u izvedbi mlađe dječje plesne skupine na Završnom koncertu dječjih folklornih skupina (KUD Salona, Arhiva)	37
<i>Slika 17.</i> Srednja dječja plesna skupina pleše <i>Dječje plesove iz Međimurja</i> na Završnom koncertu 11. lipnja 2022. (KUD Salona, Arhiva).....	38
<i>Slika 18.</i> Dječji ansambl izvodi <i>Ražanačko kolo</i> na Završnom koncertu 11. lipnja 2022. (KUD Salona, Arhiva).....	39
<i>Slika 19.</i> Maja Matas (krajnje lijevo), utemeljiteljica folklorne manifestacije	40
<i>Slika 20.</i> Plakat manifestacije <i>Oklen si dite? – Maja Matas</i>	43
<i>Slika 21.</i> Improvizirane dalmatinske (a) i slavonske (b) nošnje dječjih vrtićkih skupina	44

Popis tablica

<i>Tablica 1.</i> Kategorije folklora prema različitim autorima (Kosh, 2014; Knjižnica društvenih znanosti, zdravstva i obrazovanja, 2022; Shaika i Misra, 2020)	4
<i>Tablica 2.</i> Kronološki slijed događaja povezanih s narodnim plesovima (Ivančan, 1996)	9
<i>Tablica 3.</i> Karakteristična obilježja Panonske folklorne zone (Benc-Bošković, 1986: 12–15; Marošević, 2016: 306)	13
<i>Tablica 4.</i> Karakteristična obilježja Dinarske folklorne zone (Turistička kultura, 2009; Žibek, 2016; Miholić, 2009)	15
<i>Tablica 5.</i> Karakteristična obilježja Jadranske folklorne zone (Miholić, 2009; Travirka, 2005; Maljković i sur., 2016)	17
<i>Tablica 6.</i> Karakteristična obilježja Alpske folklorne zone (Ivančan, 1996)	20
<i>Tablica 7.</i> Pregled najvažnijih događaja tijekom povijesnog razvoja KUD-a Salona	22
(KUD Salona, Arhiva)	22
<i>Tablica 8.</i> Prikaz aktualnih plesnih koreografija KUD-a Salona (KUD Salona, interni podatci)	26
<i>Tablica 9.</i> Plesne koreografije KUD-a Salona koje se više ne izvode	27
<i>Tablica 10.</i> Popis inozemnih turneja KUD-a Salona u razdoblju od 1979. do 2022. (KUD Salona, interni podatci)	30
<i>Tablica 11.</i> Nagrade i priznanja KUD-a Salona (KUD Salona, interni podatci)	32
<i>Tablica 12.</i> Podjela dječjih plesnih skupina od 1980. do danas (KUD Salona, interni podatci)	34
<i>Tablica 13.</i> Igre s pjevanjem s u izvedbi mlađe dječje plesne skupine na Završnom koncertu 11. lipnja 2022. (KUD Salona, interni podatci)	37

SVEUCILISTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ CESTITOSTI

kojom ja NIKOLINA RESTOVIC, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice RANOG I PREDSKOLSKOG ODG. OBRAZ izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene biljeske i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopusten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši nikakva autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskoristen za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoskolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 27. ožujka 2023.

Potpis

Nikolina Restović

OBRAZAC I.P.IZJAVA O POHRANI ZAVRSNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

STUDENT/ICA	NIKOLINA RESTOVIG
NASLOVRADA	POVIJESNI RAZVOJ KUD-a SALONA
VRSTARADA	DIPLOMSKI RAD
ZNANSTVENO PODRUCJE	DRUSTVENE ZNANOSTI
ZNANSTVENO POLJE	PEDAGOGIJA
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	DODI MALADA, dr.sc.v.pred.
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	
CLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1.DODI MALADA, dr. sc. v. pred. 2. LIDIJA VLAHOVIG, dr. sc. izv. prof. 3. BOJAN BABIN, dr. sc.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružiti odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilista u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

a.) u otvorenom pristupu

b) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu

c.) rad dostupan siroj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vasem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Split, 27. ožujka, 2023.

mjesto, datum

potpis studenta/ice

POTVRDA O LEKTURI

Ime i prezime autora

NIKOLINA RESTOVIĆ

Naslov diplomskog rada

POVIJESNI RAZVOJ KUD-a SALONA

Diplomski rad lektoriran je prema pravilima hrvatskog standardnog jezika.

Datum

27. 2. 2023.

Marija Vuković Ćuk, prof.

MVĆuk
